

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

ANDREJ HERMAN

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

RAZCVET IRSKEGA GOSPODARSTVA

Ljubljana, marec 2004

ANDREJ HERMAN

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1	UVOD.....	1
2	ČRNA ZGODOVINA IRSKE	3
2.1	Britanska nadvlada	3
2.2	Irska osamosvojitvev in ekonomski protekcijonizem	4
2.3	Gospodarski razvoj po 2. svetovni vojni.....	4
3	EKONOMSKA SEDANJOST IRSKE.....	5
3.1	Gospodarska rast in produktivnost.....	5
3.2	Brezposelnost in inflacija	7
3.3	Indikatorji porabe in distribucija bogastva.....	8
4	VZROKI ZA GOSPODARSKI USPEH.....	10
4.1	Zunanji dejavniki	10
4.1.1	Uvod	10
4.1.2	Zunanje ekonomsko okolje.....	10
4.1.3	Sredstva iz evropskega proračuna	11
4.1.4	Neposredne tuje investicije.....	12
4.1.5	Revolucija v telekomunikacijah	12
4.1.6	Sklep	12
4.2	Notranji dejavniki.....	12
4.2.1	Uvod	12
4.2.2	Makroekonomski dejavniki	13
4.2.3	Mikroekonomski dejavniki.....	14
4.2.4	Sociokulturni dejavniki	18
4.2.5	Politični dejavniki.....	19
4.2.6	Sklep	20
4.3	Razprava o pomembnosti posameznih vrst dejavnikov	20
5	INTERNACIONALIZACIJA, MULTINACIONALKE IN TUJE INVESTICIJE	21
6	INDUSTRIJSKA POLITIKA, PODJETNIŠTVO IN ORGANIZACIJA DELA....	23
6.1	Industrijska politika.....	23
6.2	Podjetništvo in organizacija dela	25
7	RAZVOJNI PROBLEMI IRSKE	27
7.1	Uvod.....	27
7.2	Globalne potencialne nevarnosti	28
7.2.1	Svetovna recesija	28
7.2.2	Borzni zlomi	28
7.2.3	Manjši dotok sredstev iz evropskih skladov in potreba po evropski kmetijski reformi	28
7.3	Makroekonomski problemi	29
7.3.1	Razdelitev bogastva-revščina	29
7.3.2	Brezposelnost	31
7.3.3	Davčna reforma	32
7.3.4	Vladni ukrepi	35

7.3.5	Ozka grla	35
7.3.6	Prekinitev nacionalnega partnerstva.....	36
7.4	Mikroekonomski problemi.....	36
7.4.1	Ozka paleta proizvodov in padec povpraševanja	36
7.4.2	Cene nepremičnin.....	36
7.5	Analiza potencialnih nevarnosti	38
8	PRIMERJAVA IRSKEGA IN SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA.....	39
8.1	Uvod.....	39
8.2	Nacionalni konsenz	39
8.3	Neposredne tuje investicije	41
8.4	Neinovativnost slovenskih podjetij	42
8.5	(Ne)ustvarjanje ugodne podjetniške klime.....	43
8.6	Brezposelnost	44
8.7	Neenakomeren regionalni razvoj	45
9	SKLEP	45
10	LITERATURA.....	48
11	VIRI.....	49

1 UVOD

Republika Irska zavzema večji del otoka Irska, ki je najzahodnejši v Britanskem otočju z zelo razčlenjeno obalo in dvotretjinsko pokritostjo s travniki in pašniki. Zato ga mnogi imenujejo Zeleni otok in je zelo primeren za živinorejo. Republika Irska je velika 70.285 kvadratnih km in ima 3,917 (april 2002) (IDA Ireland, 2003) milijona prebivalcev, večina živečih v glavnem mestu Dublinu, ki leži na vzhodni strani otoka. Uradna jezika sta irski in angleški. Od leta 1973 je Republika Irska članica Evropske Unije, od katere je leta 1999 prevzela skupno valuto evro in tako vstopila v Evropsko monetarno unijo. Pred tem je bilo plačilno sredstvo irski funt. Po ustavi iz leta 1937 volijo Irci predsednika na splošnih volitvah za 7 let ter poslance v dvodomni parlament (60 članski senat in 166 članski spodnji dom). Upravno je Republika Irska razdeljena na 27 grofij, od tega 5 mestnih.

Sprašujete se, kakšen je razlog za podrobnejše proučevanje Republike Irske. Če pogledamo na Irsko z različnih vidikov, pridemo do osupljivega razkritja, da je Slovenija v mnogih stvareh zelo podobna tej otoški državi. Ne zgolj po številu prebivalcev in velikosti državnega ozemlja, ki pač prva padeta v oči, ampak tudi po drugih pomembnih značilnostih.

Neverjetno je, kako sta oba naroda skozi različna obdobja zgodovine trdovratno odbijala vsakršne vrste pritiskov in se kot po čudežu ohranila do današnjih dni. Ozemlje Ircev so si poskušali prisvojiti različni osvajalci in si podjarmiti majhen, a ponosen narod. Najvztrajnejši so bili Angleži. Irska je celo postala angleška kolonija v začetku 19. stoletja in prevzela angleški jezik za svoj uradni jezik poleg tradicionalne Irščine. To je edini trenutek, ko lahko govorimo o zlomu Ircev pod angleškimi pritiski. Tudi Slovenci s svojim ozemljem so bili vseskozi tarča apetitov večjih narodov, ki jim je bil ta podalpski narod velik trn v peti. Mnogo je bilo kritičnih trenutkov, ko se je pričakovalo počasno opuščanje uporabe lastnega jezika in njegovo nadomeščanje predvsem z nemškim, saj je bilo slovensko ozemlje najdlje pod krono avstroogrškega cesarja.

Tako Irci kot Slovenci so kljubovali večjim narodom predvsem na podlagi kulturniških gibanj, ki so se trudila s knjigo ohranjati vitalnost obeh jezikov. Tako irska kot slovenska mater je rodila mnoga velika imena književnosti, glasbe, slikarstva itd. Vsak, tudi laični poznavalec svetovne literature, pozna Georgea Bernarda Shawa in Williama Butlerja Yeatsa. France Prešeren je morda izkazal v svojih delih celo večji genij od slavnih Ircev, vendar je imel to »smolo«, da je pisal v manj uveljavljenem svetovnem jeziku. Kulturniška srenja je bila v obeh državah tista, ki je začela težak boj za osamosvojitve obeh držav. Na Irskem približno sedemdeset let prej kot v Sloveniji.

Genski zapis obeh narodov skriva v sebi težak boj za preživetje skozi celotno zgodovino.

Posledice tega pa so vidne v mnogih državah širom po svetu, kjer so se nastanili irski in slovenski emigranti, ki so z rodne grude odšli s trebuhom za kruhom. Vendar tako Irec kot Slovenec v tujih državah vedno ponosno izpričata od kod izvirata in če je le mogoče, pomagata matici v njenih gospodarskih prizadevanjih. Ne smemo pozabiti, da so bili ameriški Irci tisti, ki so požrtvovalno lobirali za nastanitev ameriških multinacionalk na Zelenem otoku.

Irska predstavlja najhitreje rastočo ekonomijo na svetu ob zaključku 20. stoletja, njen razcvet pa se nadaljuje tudi v novo tisočletje. Prelomnico v irskem razvoju predstavlja leto 1987, ko se je začel ta neverjetni preporod irske ekonomije, saj je Irska vse do takrat veljala za revno, ruralno deželo. Mnogi analitiki dogajanja v tej otoški državi so jo poimenovali keltski tiger, ki se nanaša na nekatere gospodarsko uspešne azijske države.

Irske stopnje gospodarske rasti v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so bile najvišje med vsemi petnajstimi državami članicami EU in devetindvajsetimi državami članicami OECD (ang. Organization for Economic Cooperation and Development- Organizacija za ekonomski razvoj in sodelovanje). Rekordno rast bruto domačega proizvoda (BDP) so zabeležili v letu 1995, ko je le-ta presegala neverjetnih 11%. Povprečna rast bruto nacionalnega proizvoda (BNP) za obdobje med leti 1986 in 1999 je dosegala 5,2%, kar je trikrat več kot v prejšnjem 13 letnem obdobju. Nacionalni dohodek merjen z BNP, oziroma velikost irske ekonomije, se je realno celo podvojil v letih med 1987 in 1999 (Sweeney, 1999, str. 1).

Skozi celotno irsko zgodovino sta bila največja problema brezposelnost in emigracija, saj vsi vemo, da je Ircev v diaspori več kot v matični državi. Toda v devetdesetih letih se prvič pojavi izdatna rast v številu novih delovnih mest, v povprečju 1.100 na teden od 1994 do leta 2000. Od 1986 do 2000 je bilo ustvarjenih 513.000 neto novih delovnih mest, kar pomeni 47 odstotno povečanje (Sweeney, 1999, str. 3). Kljub tako velikemu številu na novo ustvarjenih delovnih mest, pa ima Irska še vedno problem z dolgoročno brezposelnostjo, ki bo tudi predmet obravnave v nadaljevanju.

Irska je v veliki meri dosegla tako velik gospodarski razcvet zaradi tujih neposrednih investicij, ki so tudi skozi to obdobje konstantno rasle. Multinacionalke, ki so se odločile svojo proizvodnjo razširiti na Irsko, prihajajo predvsem iz dandanes najbolj cvetočega sektorja računalništva: Intel, IBM, Hewlett Packard, Dell, Xerox, Compaq, Sandoz, Citibank itd (IDA Ireland, 2003). Kot bomo videli kasneje, je bila tudi rast produktivnosti v zadnjih letih med najvišjimi v Evropi, zelo so se popravili kazalci fiskalne politike, saj so se v devetdesetih letih pojavili prvi proračunski presežki. Zeleni otok torej ni imel težav z mastrichtskimi kriteriji ob priključitvi v evropsko monetarno unijo leta 1999, saj so znižali tudi stopnjo inflacije.

Delo, ki ga berete, bo najprej proučilo burno irsko zgodovino, katere najmarkantnejša značilnost je velika emigracija Ircev, predvsem v ZDA in Veliko Britanijo. V nadaljevanju bomo proučili vse najpomembnejše ekonomske kazalce Irske, ki so zavidljive vrednosti dosegli v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja. Četrto poglavje prinaša razčlenitev vseh dejavnikov, ki so pripomogli k razcvetu irskega gospodarstva. Spoznali bomo tudi izzive, ki jih prinaša internacionalizacija in kako so se z njimi spopadli na Irskem. Čeprav je Irska v zadnjih letih močno dvignila življenjski standard prebivalcev, bo v prihodnosti morala rešiti nekaj perečih problemov, ki bi v nasprotnem lahko ogrozili nadaljnji razvoj. To poglavje je namenjeno tudi potencialnim nevarnostim, ki Irsko lahko pahnejo v globljo krizo, čeprav so napovedi vseh vodilnih ekonomskih inštitutov do leta 2010 zelo optimistične. V najvažnejšem poglavju bomo poskušali ugotoviti, kateri so ukrepi irske vlade v zadnjih dvajsetih letih, ki bi se jih dalo uporabiti tudi v Sloveniji in izboljšati klavrno stanje v slovenskem gospodarstvu.

2 ČRNA ZGODOVINA IRSKE

2.1 Britanska nadvlada

Ekonomska zgodovina Irske je zelo žalostna zgodba za mnoge Irce, ki so zaradi težkih razmer od doma odšli s trebuhom za kruhom v tujino, predvsem ZDA. Velika Britanija je pripojila Irsko k svojemu imperiju leta 1801. V tistem času je na Irskem živel med 4 in 5 milijoni ljudi, to število pa se je do leta 1841 povečalo na več kot 8 milijonov, čeprav se je že med leti 1815 in 1840 odselilo 1,5 milijona ljudi. V tistem času angleški kapitalisti niso želeli vlagati na Irskem, zato se je večina irskega prebivalstva ukvarjala z živinorejo in kasneje poljedelstvom. Od leta 1845 do 1848 je na Zelenem otoku pustošila huda lakota, ki je zmanjšala število prebivalcev na 5,5 milijonov leta 1871, najbolj pa prizadela najrevnejše. Število kmetov se je od leta 1845 do začetka 20. stoletja znižalo iz 700.000 na 300.000, v istem obdobju pa je emigriralo milijon ljudi, predvsem samskih odraslih (Toniolo et al., 1996, str. 399).

V 19. stoletju so vsi močno verjeli v moč carin oziroma drugih uvoznih zaščit, ki bi v primeru samostojnosti Irske, ubranile irske proizvode pred cenejšimi in kvalitetnejšimi britanskimi proizvodi. Carine v tistem času bi sicer zaščitile proizvodnjo bombaža in volne, vendar se je treba zavedati, da je bila Velika Britanija v tistem času vodilna ekonomska sila sveta, ki bi s cenenostjo svojih proizvodov slej ko prej prebila vsako carinsko zaščito, še posebej zato, ker bi se tudi v Veliki Britaniji lahko pojavile carine na kmetijske pridelke, uvožene iz Irske. Komparativne prednosti Irske v tistem času so bile v živinoreji, zaradi vlažnega vremena in velikega povpraševanja po govedini v Veliki Britaniji.

Kljub zmanjšanju števila prebivalcev in deindustrializaciji se irski dohodek na prebivalca do 1913 ni mnogo razlikoval od evropskega povprečja in je dosegal 61% dohodka na prebivalca Velike Britanije (Kennedy et al., 1989, str. 77) ter presegal po tem kazalcu Italijo, Norveško, Finsko, minimalno pa zaostajal za Avstrijo, Francijo in Švedsko.

2.2 Irska osamosvojitvev in ekonomski protekcionizem

Irsko športno združenje in irska kulturniška srenja so v mnogočem pripomogli k irski osamosvojitvi leta 1922, saj so predstavljali intelektualno zaledje za irski nacionalizem. Ob osamosvojitvi je imela Irska 3 milijone prebivalcev, ki so bili povečini revni kmetje. Severni del irske je takrat ostal pod britansko krono, saj se je bal uvedbe carin. Vendar pa v nasprotju od pričakovanj vladajoča stranka Cumann na nGaedheal ni uvedla carin, ampak se je še naprej držala politike proste trgovine. Konec prosti trgovini je leta 1932 naredil De Valera, član stranke Fianna Fail, ki je do konca petdesetih let uvedel mnogo protekcionističnih ukrepov. Protekcionizem je v roku 20 let pod De Valero podvojil zaposlenost in proizvodnjo, vendar so irska podjetja proizvajala proizvode nizke kvalitete z visokimi cenami za majhen domači trg. Ker nekatera tuja podjetja na Irskem celo niso smela izvažati svojih proizvodov, je irska industrija ostala nekonkurenčna in šibka do šestdesetih let, ko se je pojavila prva konkurenca (Kennedy, 2003).

2.3 Gospodarski razvoj po 2. svetovni vojni

Gospodarske razmere se poslabšajo ob koncu De Valerine vladavine , saj se v petdesetih letih neto odseli kar 409.000 ljudi. Zato finančno ministrstvo leta 1958 izda Program za ekonomski razvoj. Priporočila novega programa so se primarno nanašala na privabljanje tujega kapitala z davčnimi in drugimi spodbudami ter na zmanjšanju carinskih zaščit. Posledice programa so bile vidne takoj, saj se je industrijska proizvodnja od leta 1957 do 1963 povečala za 47%, medtem ko se je kmetijska proizvodnja v istem obdobju povečala samo za 1% (Toniolo et al., 1996, str. 408). Od 1960 do 1973 so bile povprečne stopnje gospodarske rasti 4,4%, mnogo višje od britanskih in približno tako visoke kot v ostalih evropskih državah. Razlogi za takšno spremembo so tičali v razmahu izvoza, izboljšanju pogojev trgovanja, fiskalni ekspanziji, povečanju realnih plač na rovaš dviga produktivnosti in razcveta evropskega gospodarstva.

Do izenačitve industrijskega in kmetijskega izvoza je prišlo šele leta 1972, ko je bilo prvič zaposlenih tudi več ljudi v industriji kot v kmetijstvu. Veliko razočaranje pa je v sedemdesetih letih predstavljalo naraščanje števila brezposelnih skupaj z rastjo delovne sile. V omenjenem desetletju se je stopnja brezposelnosti zadrževala nekje okrog 7%, število brezposelnih pa ni presegalo 100.000. Tega pa ne moremo trditi za osemdeseta leta, ko je stopnja brezposelnosti skokovito narasla. Največje število brezposelnih na Irskem po

ILO metodologiji so zabeležili leta 1987: 232.000 (Factiva, 2003).

V sedemdesetih in osemdesetih letih je prvič postala problem tudi inflacija, ki je iz 2,7% leta 1961 narasla na 8,2% leta 1970 in dosegla vrh leta 1975 z 20,9 odstotno inflacijo. Skokovita rast ravni cen je bila predvsem posledica obeh naftnih kriz, saj je po začasnem padcu inflacije ob koncu sedemdesetih let, le-ta spet narasla na 20,4% v letu 1981 in tako ovirala normalno izpeljavo ekonomskih aktivnosti (International Financial Statistics Yearbook 2002, 2002, str. 120, 121). V obdobju od 1973-85 je Irska beležila ene najhitrejših rasti bruto domačega proizvoda, po večini zaradi nizkih stopenj rasti v drugih državah. Kljub temu pa se rast na prebivalca ni povečevala v skladu s pričakovanji, saj je bila rast prebivalstva nadpovprečno visoka, drugi razlog za nekoliko popačene rezultate pa so bili odlivi dobičkov podjetij v tuji lasti iz države, saj v tem obdobju domača industrija še ni predstavljala resne gospodarske sile. Leta 1977 je bila glavni generator visoke gospodarske rasti prevelika javna poraba, ki je pripomogla k zmagi stranke Fianna Fail na parlamentarnih volitvah in Irska je potrebovala kar nekaj let, da je popravila izgled javnih financ (Škrubelj, 1997, str. 22).

Osemdeseta leta so še posebej pomembna za vzlet irskega gospodarstva v devetdesetih letih. V osemdesetih letih so se ustvarili trdni temelji za visoko gospodarsko rast v sledečem desetletju. Irci so s privabljanjem tujih investicij pričeli že v šestdesetih letih, vendar so šele v osemdesetih ugotovili, da je potrebno privabljati tuje investicije selektivno, in sicer predvsem multinacionalke iz bolj sofisticiranih sektorjev, ki prinašajo večje dodane vrednosti in ustvarjajo več delovnih mest. Poleg tega Irska do začetka osemdesetih let ni premogla kritične mase števila majhnih podjetij, iz katere nastane vedno nekaj gazel, ki so nosilke razvoja v vsakem gospodarstvu. Irci so modro sprostili zakonodajo na področju ustanavljanja podjetij in tako ustvarili močnejši domači sektor podjetij. Pravočasno so prišli do spoznanja, da škripa na področju povezav med tujimi multinacionalkami in domačimi dobavitelji, saj do takrat enostavno ni bilo dovolj prodornih, visoko tehnoloških majhnih podjetij, ki bi bila sposobna slediti standardom, postavljenim s strani tujih multinacionalk. V tem času so se Irci tudi končno zedinili glede prioritet, ki jim bodo sledili v prihodnosti. Dosegli so soglasje glede nacionalnega sporazuma, ki je temelj kasnejšega irskega gospodarskega razcveta.

3 EKONOMSKA SEDANJOST IRSKE

3.1 Gospodarska rast in produktivnost

Irska rast v vseh letih od 1996-2001 močno odstopa navzgor od vseh ostalih industrijskih držav in Slovenije (glej Tabela 1). V devetdesetih letih je irska gospodarska rast celo

krepmo presegala rast azijskih tigrov, kamor štejemo Tajvan, Singapur, Malezijo, Južno Korejo in Hong Kong, ki pa jih je v letih 1997/98 prizadela huda recesija (Borovac, 1998, str. 45).

TABELA 1: Rast bruto domačega proizvoda v najrazvitejših industrijskih državah, Sloveniji in Irski (v odstotkih glede na prejšnje leto)

DRŽAVA	1996	1997	1998	1999	2000	2001
V.Britanija	2,6	3,4	2,9	2,2	3,3	2,0
Nemčija	0,8	1,5	1,8	1,9	3,0	0,6
Francija	1,1	1,9	3,5	3,2	4,2	1,8
Italija	1,1	2,0	1,8	1,6	2,8	1,8
ZDA	3,6	4,4	4,3	4,1	4,1	1,2
Japonska	3,3	1,9	-1,1	0,8	1,5	0,1
Slovenija	3,5	4,6	3,8	5,2	4,6	3,0
Irski	7,8	10,8	8,6	10,9	11,5	5,9

Vir: International Financial Statistics Yearbook 2002 (str. 166, 167) in Bilten Banke Slovenije, november 2003 (str. 92).

Ko proučujemo stopnje gospodarske rasti, je treba upoštevati nekatere pomanjkljivosti, ki jih ima merjenje omenjenega ekonomskega kazalca v vseh državah. Irske stopnje gospodarske rasti so bile mnogo let prenapihnjene, vendar so danes z nekaj popravki primerljive s stopnjami ostalih držav. Prvi problem, ki se pojavlja, je problem transfernih cen, s katerimi multinacionalke na Irskem znižujejo svoje vhodne stroške in na ta način »ustvarjajo« nenormalno visoke dobičke. Vsakemu ekonomistu je namreč jasno, da izpostava Coca Cole v Droghedi z vsega 200 zaposlenimi ne more ustvariti letnega dobička v vrednosti 400 milijonov irskih funtov¹ (Avšič, 2002, str. 67). Poleg tega pa se pojavlja na Irskem velika razlika med bruto domačim proizvodom in bruto nacionalnim proizvodom, ki je rezultat neto faktorskih tokov, saj multinacionalke iz Irske prenašajo velike vsote dobičkov. Zaradi tega mnogi analitiki opozarjajo, da je v primeru Irske natančnejši kazalec gospodarske rasti bruto nacionalni proizvod.

Vrednost proizvedenih dobrin irske industrije se je podvojila v letih od 1987-1998 in povečala za 56% v desetletju pred tem, za čemer stoji veliko povečanje irske produktivnosti. Produktivnost izražena z odstotkovno spremembo realnih stroškov dela na

¹ tečaja irskega funta in evra na dan 1.1.1999: 1 IRP=239,2925 SIT, 1 EUR=188,4582 SIT
Vir: Tečajnica banke SIB d.d., Ljubljana

enoto, kaže veliko zmanjšanje od leta 1991 do 1999 na Irskem (glej Tabela 2). Nekoliko jo je prehitela samo Finska, ki tudi slovi po svojem gospodarskem razcvetu v devetdesetih letih.

TABELA 2: Odstotkovna sprememba v realnih stroških dela na enoto (1991-1999)

Finska	-18,4
Irska	-17,7
Italija	-14,4
Avstrija	- 8,5
Španija	-7,5
Nemčija	-7,4
Portugalska	-5,7
Belgija	-4,5
Švedska	-3,8
Danska	-2,5
EU (14)	-6,9
ZDA	1,3
Japonska	1,2

Vir: European Economy, No. 66 (1998), str. 52.

3.2 Brezposelnost in inflacija

Čeprav je imela Irska vedno velike težave z brezposelnostjo, je v zadnjih letih v ustvarjanju delovnih mest celo prekašala ZDA. V štirinajstih letih do 2000 je Irska ustvarila kar 513.000 novih delovnih mest, kar predstavlja kar 47 odstotno povečanje glede na bazično leto 1986. Samo od 1994-2000 je bilo ustvarjenih 420.000 nekmetijskih delovnih mest, ki so v nasprotju s popularnim mitom delovna mesta, za katere zaposleni potrebujejo visoko izobrazbo in veliko sodobnih znanj. Za Irsko je značilen tudi trend upadanja števila zaposlenih v kmetijskih dejavnostih, saj je bilo še leta 1983 v tej dejavnosti zaposlenih 17% zaposlenih, v letu 1999 pa le še 8,4%. Tudi število zaposlenih žensk se je dramatično povečalo, saj je bilo še leta 1986 zaposlenih le 32% žensk, ta odstotek pa je do leta 1998 narasel na 44%. Obraten proces pa se je dogajal z moškimi, ki jih je bilo leta 1998 zaposlenih le 69%, glede na 76% v letu 1981. Tudi število samozaposlenih se je od 1981-96 povečalo od 90.000 na 150.000 (Sweeney, 1999, str. 60-63).

Stopnja brezposelnosti je padla iz 18% v letu 1987 (dosežen vrh) na 6,4% na koncu leta

1998 in celo na 3,9% v letu 2001 (International Financial Statistics Yearbook 2002, 2002, str. 582, 583). V irskem registru brezposelnosti je bilo leta 1993 prijavljenih kar 294.000 ljudi, ta odstotek pa je do leta 1999 padel na 200.000. Vendar ta register ne velja za natančno merilo brezposelnosti po mednarodnih standardih. Četrtnina zabeleženih v registru namreč ne išče več aktivno dela, 11% prijavljenih v registru redno dela, pa vendarle prejemajo socialno nadomestilo, celo gospodinje prejemajo nadomestilo. Največji problem v zvezi z brezposelnostjo pa predstavlja delež dolgoročno brezposelnih oseb, ki so ga sicer od leta 1993 do 1999 zmanjšali od 129.000 na 51.000 (Sweeney, 1999, str. 64).

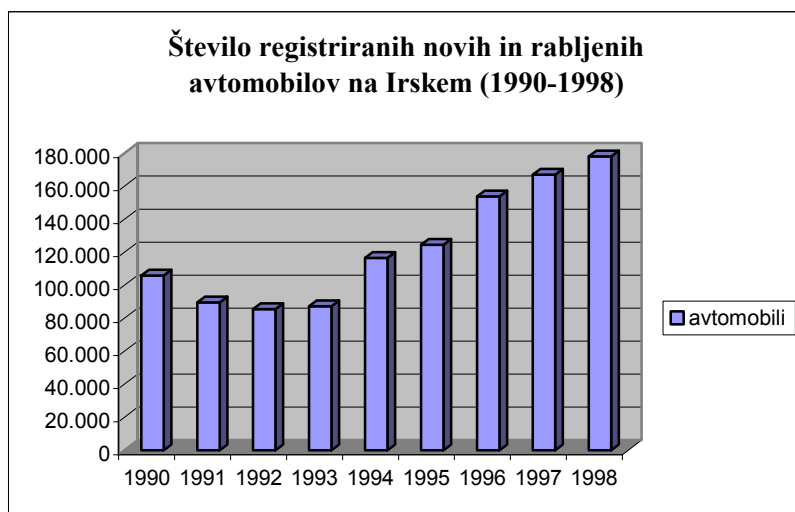
Tudi inflacija na Irskem je v devetdesetih letih konstantno padala in dosegla leta 1996 in 1997 najnižjo stopnjo: 1,5%. Obe naslednji leti je inflacija dosegla 2,4%, vendar v novem tisočletju spet začela naraščati: 5,3% leta 2000 in 4,0% leta 2001 (International Financial Statistics Yearbook 2002, 2002, str. 120, 121). S padcem cen so povezane tudi obrestne mere, ki od leta 1993 postopno padajo in so danes stabilne in nizke. Vendar irske stopnje rasti investicij paradoksalno niso bile višje kot v drugih razvitih državah, čeprav jih je Irska prekašala v stopnjah gospodarskih rasti. Povprečna rast investicij v obdobju od 1986-1996 je bila 2,7% (Fynnes et al., 1997, str. 212). Razlog tiči v neupoštevanju vlaganja v človeški kapital na Irskem, kjer pa so Irci skozi celotno zadnje obdobje prednjačili.

3.3 Indikatorji porabe in distribucija bogastva

Privatna potrošnja in gradnja hiš predstavljata zaostala indikatorja, saj se njune spremembe ponavadi pojavijo nekoliko za spremembami glavnih ekonomskih kazalcev. Ljudje navadno ne kupujejo hiš ali drugače trošijo, če ne čutijo, da jim gre dobro. Človeško obnašanje ni vedno racionalno in je lahko odvisno od trenutnega razpoloženja (Appleyard, 1992, str. 112).

Prodaja novih avtomobilov je v letu 1987 padla za 8%, leta 1991 pa celo za 18% (glej Sliko 1), kar pomeni, da ljudje v tem obdobju niso bili zadovoljni s stanjem irskega gospodarstva, kar pa ne moremo trditi za leti 1994 in 1995, ko je rast prodaje novih avtomobilov dosegala približno 34%. Število na novo zgrajenih hiš se je v sedemdesetih letih gibalo od 24.000 do 26.000 letno, to število pa je močno padlo v osemdesetih letih, ko je bilo zgrajenih tudi mnogo manj socialnih stanovanj. Številke so se spet popravile v sredini devetdesetih in leta 1998 je bilo na novo zgrajenih zgodovinskih 43.000 hiš. Kriza na nepremičninskem trgu se je pojavila ob koncu devetdesetih let, ko je bilo zgrajenih zelo malo socialnih stanovanj, pojavila pa se je tudi največja razlika med dohodki in cenami hiš. Povprečna cena hiše v Dublinu se je gibala okrog 142.000 irskih funtov v prvem četrletju 1999, povprečni zaslužek v industriji pa se je gibal okrog 15.500 irskih funtov (Sweeney, 1999, str. 73-74).

SLIKA 1: Število registriranih novih in rabljenih avtomobilov na Irskem (1990-1998)

Vir: Sweeney, 1999, str. 74.

Na tisoče Ircev se vsako leto vrne v domovino, saj pričakujejo življenjski standard, ki dosega evropsko povprečje. Velika Britanija je bila dve stoletji zelo gostoljubna država za irske priseljence, danes pa se dogaja obraten proces preseljevanja Britancev z irskimi koreninami na Smaragdni otok, kot zadnje čase nekateri imenujejo Irsko. V prihodnosti lahko pričakujemo še večje selitve evropskih narodov na Irsko. Proces je že v teku, saj se je v devetdesetih letih letno priselilo neto 20.000 izobraženih ljudi iz vseh koncev Evrope. Dolgoročno brezposelni pa še vedno težko najdejo zaposlitev, kar pomeni, da ustvarjeno bogastvo ni enakomerno razdeljeno med Irce. Dolgoročna brezposelnost mora pomeniti za Irce izziv, ki so se ga že lotili, ker s seboj prinaša veliko revščino, predvsem na podeželju.

Življenjski standard prebivalcev se ponavadi meri z dohodkom na prebivalca, ki je bil na Irskem četrti najvišji v EU leta 1999, višji celo od nemškega in švedskega. Leta 1973 je irski dohodek na prebivalca dosegal le 59% evropskega povprečja, britanski pa je v istem letu dosegal 103%. Do leta 1999 so Irce ta kazalec dvignili na 111% evropskega povprečja, britanski dohodek na prebivalca pa je padel na 99% evropskega povprečja (Teichova et al., 2000, str. 29). Opazimo lahko tudi redka povečanja življenjskih standardov v različnih državah (glej Tabelo 3), še posebej pa ne v tako enormnem irskem obsegu.

TABELA 3: Odstotkovna sprememba bruto domačega proizvoda na prebivalca v primerjavi z evropskim povprečjem, 1973-1999

DRŽAVA	ODSTOTKOVNA SPREMEMBA
Finska	8
Italija	8
ZDA	-3
Danska	1
Velika Britanija	-5
Avstrija	12
Luksemburg	13
Irska	53
Švedska	-19
Francija	-7
Japonska	12
Portugalska	13

Vir: Teichova et al., 2000, str. 20

4 VZROKI ZA GOSPODARSKI USPEH

4.1 Zunanji dejavniki

4.1.1 Uvod

Za tako neverjeten napredek Irske v zadnjih petnajstih letih je zaslužna kombinacija mnogih faktorjev. Glavni zunanji faktorji, na katere vlada in ljudje nimajo vpliva, so: zunanje ekonomsko okolje, evropski skladi, neposredne tuje investicije in revolucija na področju komunikacij. Zunanji dejavniki so še posebej pomembni za majhno gospodarstvo kot je Irsko, ki se mora zanašati predvsem na zunanjo trgovino.

4.1.2 Zunanje ekonomsko okolje

Irska trgovina temelji predvsem na blagovni menjavi z Evropsko unijo, kamor sta leta 1998 potovali dve tretjini irskega izvoza. Glavni trgovinski partner Irske je še vedno Velika Britanija, kamor gre 21% irskega izvoza in od koder pride 24% irskega uvoza. V Nemčijo Irci izvoziijo 15% celotnega izvoza (6% uvoza), na tretjem mestu pa so ZDA s 14% celotnega izvoza in 16% uvoza (Index mundi, 2003). Čeprav so skoraj vse države s

katerimi trguje Irska doživljale v devetdesetih letih prejšnjega stoletja recesijo, se to ni poznalo na rezultatih irskega gospodarstva. Razlog tiči v povečanju domačega povpraševanja. Drugi, še pomembnejši razlog pa predstavlja dejstvo, da je večina irskega izvoza postavljeno v najhitreje rastoče sektorje gospodarstva (računalniki, farmacija, kemični izdelki), katerih proizvodi se kupujejo navkljub recesiji.

Irski izvoz je rasel hitreje kot sami trgi, na katerih so podjetja konkurirala. Leta 1991-92 ni bilo skoraj nikakršne rasti na izvoznih trgih, irski izvoz v teh dveh letih pa je rasel po stopnjah 5% in 14%. Enak proces se je dogajal v letih 1994 in 1995, ko so izvozni trgi naraščali po približno 3% stopnji, irski izvoz pa je v obeh letih narasel za 14%. Leta 1998 so izdelki povezani z računalništvom predstavljali 22% irskega izvoza, medtem ko so hrana in živina v tem letu predstavljali le še 9% irskega izvoza. Izvoz izdelkov povezanih z računalništvom je v letu 1998 narasel za 29% na 4,8 milijard irskih funtov (Teichova et al., 2000, str. 24).

4.1.3 Sredstva iz evropskega proračuna

EU vsako leto namenja revnejšim državam članicam določena sredstva iz strukturnih in kohezijskih skladov, da zaradi enotnega trga ne bi utrpele prevelike škode, s tem pa jim tudi pomaga zmanjševati razvojni zaostanek za razvitejšimi državami članicami. Omenjene sredstva je Irska investirala v izgradnjo pristanišč, cest, letališč, telekomunikacij in univerz. Irska je leta 1992 dobro izkoristila pogajanja z EU in obljubljenih je bilo 8 milijard irskih funtov pomoči iz evropskih skladov. Čeprav je dobila samo tri četrtine obljubljenega denarja, je bilo to vseeno dovolj, da je postavila temelje za razcvet gospodarstva.

Evropska sredstva so prišla v pravem trenutku. Prva tranša (1989-1993) je pomagala pri stabilizaciji javne potrošnje, ki je v obdobju pred sredstvi dvignila javni dolg preko Maastrichtske meje. Evropski skladi so pomagali irski vladi preseči investiranje v infrastrukturo po delih, ko se je v enem kosu zgradil samo del avtocestnega odcepa, ki je potem do novega nakazila evropskih sredstev čakal na nadaljevanje gradbenih del. Prav tako je vlada začela planirati dolgoročneje. Navkljub naporom, vloženim s strani irske vlade, pa se skupaj z razcvetom gospodarstva pojavijo novi problemi, predvsem pomanjkanje izobraženih ljudi in veliki prometni zamaški v Dublinu (Debevec, 2003, str. 13).

Irska je še vedno velik neto prejemnik iz naslova Skupne kmetijske politike (CAP-ang. Common Agriculture Policy), ki jo izvaja EU in s tem ščiti evropske kmetijske pridelovalce pred mnogo cenejšo tujo konkurenco. Polovica proračuna EU je namenjena izvajanju CAP.

4.1.4 Neposredne tuje investicije

Irska je mnogo pridobila z neposrednimi tujimi investicijami (NTI-ang. Foreign Direct Investment), ki se jih poslužujejo predvsem velike ameriške multinacionalke. Leta 1995 je Irska nadomestila Veliko Britanijo na vodilnem mestu držav, kamor ameriški proizvajalci računalniške opreme najraje postavljajo svoje obrate. Irska je od leta 1992 do 1996 pridobila kar 37% vseh ameriških investicij v EU, kar je nekoliko manj od Velike Britanije, poleg tega pa tudi 31% britanskih investicij v istem času in prostoru. Problem neposrednih tujih investicij je predvsem v njihovi mobilnosti, saj je v letu 1996 prišlo do preselitve nekaterih podružnic znanih svetovnih proizvajalcev iz Irske. Tako je Continental zaprl podružnico Semperit, General Motors pa tovarno Packard Electric. Tudi Apple se je 1999 odločil prestaviti 450 od 1.000 delovnih mest iz Corca v Wales, kjer ima sedež njihov dobavitelj LM (Filipčič, 2003, str. 23).

4.1.5 Revolucija v telekomunikacijah

Podcenjevati ne smemo niti zadnjega od obravnavanih zunanjih dejavnikov, in sicer revolucije v telekomunikacijah. Vlada je na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta zgradila moderen telefonski sistem, ki je zmanjšal stroške telekomunikacij in povečal zanesljivost. Več je potrebno storiti le še na področju modernizacije bivšega državnega telekomunikacijskega podjetja Telecom Eireann, ki je bilo privatizirano junija 1999.

4.1.6 Sklep

Irska je med zunanjimi dejavniki imela največje koristi od neposrednih tujih investicij, ki se jih je začela posluževati že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Drugi val neposrednih tujih investicij se je pojavil sredi osemdesetih let, ko je irska vlada dodatno sprostila davčno politiko za tuje korporacije in tako privabila mnoge, predvsem ameriške korporacije. Irci so načrtovali, da bodo multinacionalke prenašale svoje znanje na domača podjetja v mnogo večjem obsegu, kot pa so to dejansko počela. Povezave med irskimi podjetji in tujimi multinacionalkami so bile vseskozi zelo šibke, zato vodi danes Irska svojo gospodarsko politiko predvsem v smeri spodbujanja domačega sektorja.

4.2 Notranji dejavniki

4.2.1 Uvod

V tem poglavju bomo proučili tiste vzroke za gospodarski uspeh Irske, na katere so vplivali Irci sami (politiki, navadni državljani). Sem spadajo fiskalne reforme in stabilno ekonomsko okolje, strukturna revolucija v gospodarstvu, demografske spremembe,

nacionalni sporazum, konkurenčnost, spremembe v državnih podjetjih, industrijska politika, institucionalne spremembe, večja izobraženost delovne sile, nove oblike organizacije dela in kulturni razcvet Irske. Vse omenjene dejavnike, ki so pomembno prispevali k povečanju življenjskega standarda Ircev, lahko uvrstimo v štiri velike skupine: makroekonomske, mikroekonomske, sociokulturne in politične dejavnike. Mnogo od teh dejavnikov bi lahko uvrstili vsaj v dve omenjeni skupini.

4.2.2 Makroekonomski dejavniki

Javne finance so bile v osemdesetih letih v veliki krizi, saj je javni dolg v letu 1987 dosegal kar 125% BNP. 40% plačil obresti je bilo nakazano tujim bankam, ki so uživale sadove varnih naložb, financiranih s strani irskih zaposlenih. Velik del »zaslug« za tako velik javni dolg gre pripisati stranki Fianna Fail in njenemu volilnemu programu iz leta 1977, ki je istočasno ukinil večino lastniških in avtomobilskih davkov ter povečal državno potrošnjo. Izpeljavo reforme na področju javnih financ je v letu 1987 prevzela prav Fianna Fail. Tekoča državna potrošnja se je v letu 1988 povečala za 1% na 9,684 milijard irskih funtov, kar pa je v realnih okvirih predstavljalo znižanje za 1,1%. Proračunsko zadolževanje se je iz 6,2% bruto nacionalnega produkta v letu 1987 znižalo na 1,6% leta 1988. Pomembno je bilo z enkratnim rezom končati kontinuirano povečevanje javne potrošnje iz leta v leto, kar zaradi visokih stopenj gospodarske rasti ni predstavljalo šoka za irsko gospodarstvo. V letih 1996, 97 so na Irskem prvič zabeležili proračunski presežek, ki je dosegel rekordno vrednost v naslednjem letu s kapitalskimi prejemki v proračunsko blagajno na podlagi privatizacije podjetja Telecom Eireann. Ogromen javni dolg, ki je v nominalnem znesku rasel do 1994, je z vrha 125% vrednosti BNP leta 1987 padel na 33,7% BNP v letu 2002 (Factiva, 2003), kar je najnižji odstotek v EU, če izvzamemo Luksemburg.

Irska industrijska politika je bila konsistentna skozi vse obdobje po letu 1960 in je tako zelo pripomogla k irskemu uspehu. Zagotavljala je stabilno gospodarsko okolje za tuje investitorje in s tem dajala velik poudarek na izvozu temelječi rasti. Irska je prešla iz faze protekcionizma, temelječega na visokih davkih in uvoznih kvotah, v fazo državno vodene industrijske politike, ki je iznašla neposredne tuje investicije. S privabljanjem neposrednih tujih investicij se je uspešno ukvarjala irska Agencija za industrijski razvoj (IDA-ang. Industrial Development Authority), ki je tujim investitorjem ponujala visoke podpore, usposobljeno delovno silo in druge ugodnosti. Potrebno je bilo tudi izbrati prave industrijske sektorje in IDA jih je našla v elektroniki, farmaciji, računalniški programski opremi in kemični industriji. Naj naštejem samo nekaj najbolj znanih investitorjev: Intel, Microsoft, IBM, Hewlett Packard, Kodak itd, ki v celoti pripadajo najhitreje rastočim sektorjem. Celotno recesijo tem sektorjem niso prišle do živega. Irska ponuja samo 12,5% davek na dobiček (IDA, 2003) ter velikodušne podpore za investiranje in usposabljanje zaposlenih.

Glavni pozitivni institucionalni dejavniki na Irskem so: članstvo v EU, dobro razvit izobraževalni sistem, občutno znižanje odvisnosti podjetij od države, reforme v javnih podjetjih, jasnejši in učinkovitejši zakon o konkurenci, poudarjanje znanja in sposobnosti s strani multinacionalk in poudarjanje etičnih standardov pri poslovanju podjetij. Ne smemo pozabiti tudi na večjo profesionalnost in industrijsko harmonijo na mnogih področjih. Država v zadnjem času daje večji poudarek malim podjetjem, ki težko pridobijo vire financiranja. Glavno vlogo pri tem igra davčni sistem, ki spodbuja inovacije, razvoj menedžerskih znanj in fleksibilnost. Poleg tega se v zadnjem času veliko omenja potreba po izgradnji podjetniške kulture, ki bi naj pripomogla k večjemu občutku pripadnosti zaposlenih podjetju. Čeprav je irski javni sektor dobro motiviran in profesionalen, je jasno, da potrebuje reformo, ki bi decentralizirala vodenje teh podjetij. S tem bi se podjetja v državni lasti usmerila k zasledovanju povečanja produktivnosti, ki je še vedno njihova Ahilova peta. Irska še vedno pozna visoke stopnje državnih posegov, ki so včasih zelo vprašljivi, vendar jih je v zadnjem času zreducirala na znosno stopnjo. Nekateri poslovneži zapravijo več časa z lobiranjem pri vladi kot s poslovanjem lastnega podjetja. Pomoč države privatnemu sektorju se je povečala od 155 milijonov irskih funtov v letu 1988 na 300 milijonov irskih funtov leta 1997, čeprav Irski vsi priporočajo zmanjšanje državne pomoči namenjene industriji, ker ustvarjanje delovnih mest ni več irska prioriteta. Davčne stopnje so se na Irskem znižale, vendar je država ukinila tudi mnoge davčne olajšave za podjetja in tako so se učinkovite davčne stopnje približale nominalnim. Mnoge državne agencije, ki so pomagale podjetjem in kmetijstvu, so začele svoje storitve zaračunavati. V zadnjem desetletju je prišlo tudi do zmanjšanja zneska subvencij, namenjenih podjetjem v državni lasti. Mnoge multinacionalke so prenesle svoja vrhunska menedžerska znanja na svoje zaposlene, ki so z zamenjavo služb prenesli to znanje tudi na nekatera domača podjetja.

4.2.3 Mikroekonomski dejavniki

Konkurenčnost je marsikdaj razumljena napačno. Definicija konkurenčnosti na nivoju podjetja je enostavna: podjetje je konkurenčno, če svoje proizvode lahko proda po tržnih cenah in je obenem dobičkonosno. Konkurenčnost določene države pa je nekoliko težje definirati. Konkurenčno gospodarstvo spreminja gospodarsko rast v delovna mesta, povečuje življenjski standard prebivalcev in lajša rast podjetij. Trgovina je definirana kot oblika ekonomske aktivnosti, kjer vsi sodelujoči pridobijo, saj vsaka država izkorišča svoje konkurenčne prednosti in učinkovito uporablja celotno intelektualno kapaciteto delovne sile. Če lahko država povečuje produktivnost hitreje kot njeni glavni trgovinski partnerji, ki so na enaki razvojni stopnji, imajo enako zaposlenost in gospodarsko stabilnost, potem lahko več doda k svoji konkurenčnosti.

TABELA 4: Trendi rasti produktivnosti v triadi² (celoten faktor produktivnosti v %)

	1961-73	1974-85	1986-95	1986-90	1991-95
EU	2,8	1,0	1,2	1,5	1,0
ZDA	1,6	0,4	0,8	0,6	0,9
Japonska	6,3	1,1	0,9	2,3	-0,5

Vir: Fynnes, 1997, str. 202.

Produktivnost EU raste hitreje kot ameriška, katere dejanska produktivnost je najvišja na svetu. Evropska produktivnost je bila leta 1960 na 45 odstotkih ameriške produktivnosti, leta 1995 pa že na 82 odstotkih in je mnogo nad japonsko, ki ima nizko produktivnost na vseh ostalih področjih razen proizvodnem. Rast evropske produktivnosti je prekašala ameriško in japonsko po posameznih obdobjih (glej Tabelo 4). Ključ povečanja konkurenčnosti je v učinkoviti uporabi moderne tehnologije. Evropa je dosegala visoke stopnje rasti produktivnosti zaradi nadomeščanja dela s kapitalom.

Zaposlenost v ZDA je višja kot v Evropi, vendar pa evropski delavec danes ustvari približno enak znesek bogastva kot ameriški. Kot smo že videli je bila irska rast zaposlenosti v zadnjih letih odlična, težko pa bi se kdorkoli na Irskem pritoževal tudi nad rastjo produktivnosti. EU je imela leta 1999 17 milijonov brezposelnih, kar predstavlja resen problem in je posledica substitucije dela s kapitalom, ki pa je spet posledica visokih stroškov dela v Evropi po prvi naftni krizi. ZDA imajo nespremenjene realne plače od 1983, prav tako pa so se močno povečale razlike v višini plač med nekvalificiranimi in kvalificiranimi delavci.

Od leta 1960 naprej je na Irskem teknel proces strukturne revolucije. V osemdesetih letih je mnogo slabo izobraženih moških v srednjih letih izgubilo službe, saj je prišlo do pretresa v irski industriji. Omenjeno kategorijo zaposlenih so nadomestili mladi, visoko izobraženi in bolj prilagodljivi ljudje.

² Triada – ZDA, Japonska, EU.

TABELA 5: Število zaposlenih v glavnih irskih gospodarskih sektorjih (v tisočih)

SEKTOR	1961	1981	2000	% v letu 2000
Kmetijstvo	379	196	125	8
Industrija	259	363	483	31
Storitve	415	587	943	61
Zaposlena delovna sila	1.053	1.146	1.551	100

VIR: Factiva, 2003.

Edina možnost za povečanje zaposlenih v kmetijstvu je reforma Skupne kmetijske politike, ki bi priskrbela spodbude za bolj okolju prijazno in manj produktivno kmetijstvo, saj so danes ljudje bolj okoljsko ozaveščeni. Poleg tega pa bi z reformo CAP evropski proračun postal manj obremenjen. Industrija je leta 1981 zaposlovala 363.000, leta 1999 pa 456.000 zaposlenih (glej Tabela 5). Proizvodna produktivnost je bila vedno višja v sektorju podjetij v tuji lasti, če jo primerjamo s produktivnostjo domačih podjetij. Zaposleni v storitvenih dejavnostih predstavljajo 61% vseh zaposlenih na Irskem, kar pa je še vedno manj kot v mnogih drugih razvitih državah. Manjši koeficient odvisnosti (število brezposelnih, upokoencev, študentov, otrok, invalidov ali ljudi, ki zaradi kakršnihkoli drugih razlogov ne delajo, v primerjavi z zaposlenimi) in posledično višji življenjski standard prebivalcev pomeni večje povpraševanje po storitvah. Na Irskem so zabeležili povečanje potreb po izvoznih storitvah (inženiring, finance), občutno povečanje uporabe irskih storitev s strani multinacionalk ter dvig kvalitete in večjo izbiro irskih storitev.

Nove oblike organizacije dela pomenijo spoznanje mnogih podjetij, da je treba zaposlene povabiti k soodločanju pri strateških odločitvah, ki na daljši rok pripeljejo do višje kvalitete izdelkov in večje konkurenčnosti. Mnoga, predvsem podjetja v ameriški lasti, uporabljajo najnovejše produkcijske metode, ki so osredotočene predvsem na kvaliteto in dobro izrabljajo sposobnosti in izobrazbo irske delovne sile. Dobro izobraženi zaposleni ne sprejemajo metod masovne proizvodnje in preferirajo timsko delo, ki zahteva iznajdljive posameznike in zmanjšuje potrebo po nadzoru. Zaposleni lahko zaradi svojih mnogoterih sposobnosti izbirajo med fleksibilnim delovnim časom, različnimi sistemi nagrajevanja itd. Podjetja, ki svoje konkurenčne prednosti dosegajo s poudarkom na menedžmentu človeških virov, so pravočasno ugotovila, da so proizvodne linije vedno krajše, kupci zahtevajo vedno več različic proizvodov in storitve zahtevajo neprestano izboljševanje. Iz timskega dela izhaja tudi mnogo manjše število nadzornikov na Zelenem otoku, če to število primerjamo z ostalimi razvitimi državami. Globalna konkurenca je prisilila podjetja k sprejemu novih oblik dela, ki zahtevajo partnerstvo ali vsaj sodelovanje oziroma zaupanje med menedžmentom in zaposlenimi, ki so mnogo bolj izobraženi in si želijo

imeti kontrolo nad svojim delom ter se zanimajo za vse ključne stvari v zvezi s poslovanjem. Danes je na Irskem mnogo manj stavk oziroma manj izgubljenih dni zaradi stavk kot v preteklosti. Od leta 1979 do 1987 je bilo povprečno zaradi stavk izgubljenih 316.000 dni letno, v obdobju od 1987-98 pa je bilo letno izgubljenih le še 103.000 dni v povprečju, leta 1997 75.500 in samo 37.400 1998. Irsko socialno partnerstvo je prestalo svojo eksperimentalno fazo in je danes globoko zakoreninjeno v družbi, zato lahko mnoge razvite države Irski zavidajo uspehe na tem področju (Sweeney, 1999, str. 101-105).

Tudi javna podjetja so se v obravnavanem času korenito spremenila. V večini so sprejela tržne zakonitosti in se deregulirala. Velik del javnih podjetij je bil slabo voden, investiranja ta podjetja skorajda niso poznala. Mnoga podjetja so danes mnogo bolj dobičkonosna in kažejo željo po neprestanem napredovanju skozi različne inovativne programe (glej Tabelo 6).

TABELA 6: Neto dobičkonosnost irskih podjetij v državni lasti (v milijonih irskih funtov)

PODJETJE	1987	1997
Aer Lingus	24,3	53,7
Aer Rianta	17,5	41,7
Bord Gais Eireann	(35,4)	78,5
Coillte	(0,3)	14,3
ESB	(5,0)	160,0
INPC	(3,7)	(6,9)
IFI	(15,6)	7,1
An Post	2,8	6,3
RTE	8,9	6,1
Telecom Eireann	(8,0)	154,6
ACCBank	(14,9)	11,8
ICC	2,6	11,0
Bord na Mona	(15,9)	4,9

Opomba: številke v oklepajih predstavljajo neto izgube

VIR: Fynnes et al., 1998, str. 223.

Domače cene električne energije so bile leta 1986 na Irskem 8% nad evropskim povprečjem, leta 1996 pa so že bile 29% pod njim. Tudi cene zemeljskega plina in telekomunikacij so padle in leta 1997 so sindikati končno pristali na privatizacijo podjetja Telecom Eireann, s katero so zaposleni prišli do velikih deležev v podjetju in dali dober

zglede tudi za privatizacijske postopke drugih podjetij v državni lasti. Rezultati v javnih podjetjih so se močno izboljšali (glej Tabelo 6), saj se je agregatna neto izguba v teh podjetjih s 43 milijonov irskih funtov spreobrnila v agregatni neto dobiček v višini 543 milijonov irskih funtov. Glavne zasluge za omenjene spremembe imajo zakoni EU na področju konkurence. Naravni monopoli, kot Telecom Eireann in ESB, imajo danes konkurenco, kar jih seveda sili v vedno boljše rezultate. Sindikati so dolgo nasprotovali privatizaciji podjetij v državni lasti, predvsem zaradi bojazni pred izgubo delovnih mest. Podjetje Irish Steel je doživelo korenito prestrukturiranje s pomočjo sindikatov, ko je že bilo na robu propada. Tudi Irish Sugar, danes Greencore, je racionaliziralo poslovanje potem, ko je moralo zapreti eno izmed svojih tovarn, takrat še v državni lasti. Danes to podjetje posluje na zaščitenem trgu pod okriljem CAP.

4.2.4 Sociokulturni dejavniki

Leta 1960 je bil koeficient odvisnosti 1,70, kar pomeni, da je 100 zaposlenih vzdrževalo 170 od njih odvisnih ljudi. Ta koeficient se je celo povečal in dosegel vrhunec leta 1985, ko je znašal kar 230 ekonomskih oskrbovancev na 100 zaposlenih, mnogo nad evropskim povprečjem. Zato se je razlika med dohodkom na prebivalca in dohodkom na zaposlenega povečala. ESRI (ang. Economic and Social Research Institute- Ekonomski in socialni raziskovalni institut) pričakuje krepko znižanje koeficienta odvisnosti, in sicer naj bi ta znašal 1,25 v letu 2010 (1997) (Sweeney, 1999, str. 98), kar bi zelo izboljšalo življenjski standard Ircev.

Ključni faktor tako dolgega gospodarskega razcveta Irske je bila vsekakor tudi izobrazena delovna sila. Danes ima kar 40-50% Ircev (Fynnes, 1997, str. 248), ki vstopajo na trg delovne sile, izkušnje z visokošolskimi programi irskih univerz, kar je dvakrat več kot v državah EU. Bližnje srečanje z univerzo je imelo zgolj 10% Ircev, ki so danes starejši od 65 let. Velik napredek na področju izobraževanja je bil storjen kljub zanemarjanju tega področja v letih po 2.svetovni vojni in navkljub relativno majhnemu proračunu šolskega ministrstva. Velik korak k večji participaciji Ircev v izobraževalnem sistemu je bil nedvomno ukinitvev šolnin leta 1967. Irska premore veliko število tehničnih inženirjev, ki zadovoljujejo tovrstne potrebe multinacionalk v industriji in storitvenih dejavnostih.

Vpliv dveh velikih irskih institucij, stranke Fianna Fail in katoliške Cerkve, se je v zadnjih letih močno zmanjšal, kar je pomenilo konec nedotakljivosti oblastnikov in pojav naprednejših stališč tudi v obeh omenjenih stebrih irske družbe. Fianna Fail šele konec osemdesetih let prvič ni mogla sama sestaviti vlade, kar je pripomoglo k razvoju novega političnega pluralizma. Delavska stranka je postala pomemben faktor v zadnjih letih na Irskem. Pomemben korak k modernizaciji Irske je bila tudi zmaga Mary Robinson na predsedniških volitvah leta 1990, ko je premagala kandidata Fianne Fail. Ljudje so jo

izvolili zaradi njenih radikalnih idej, ki so predstavljale upanje za mnoge Irce. Druga padla dominantna institucija v obravnavanem času je nekoč nedotakljiva katoliška Cerkev s konzervativnimi pogledi na socialne in ekonomske zadeve. Vodilna politična vloga irske katoliške Cerkve je bila načeta z razkritji psihičnih in fizičnih zlorab otrok s strani klera ter odkritji identitet otrok, katerih očetje so bili visoki cerkveni dostojanstveniki. Po drugi strani pa Cerkev ni posvečala veliko pozornosti vse bolj prisotni revščini. Čeprav je Cerkev predano poudarjala pomembnost izobrazbe, se njihov pozitiven vpliv v šolah s tem konča. Otroci so zaradi prestroge discipline, zahtevane v šolah, in preveč avtoritativnega poučevanja šolnikov, šolanje končali premalo samozavestni, kar se je negativno odražalo tudi v gospodarstvu. Ne samo, da so se ljudje neradi odločali preizkusiti v podjetništvu, na vseh področjih so bili preveč previdni in nepripravljeni tvegati. Cerkev je postala bolj odprta in pripravljena sodelovati. Ženske so bile še pred kratkim drugorazredne državljanke, ki so morale še leta 1973 dati odpoved v službi, ko so se poročile. Še danes pa so ženske za enako delo plačane slabše kot njihovi moški kolegi.

Vzporedno z gospodarskim uspehom se pojavi še prodor irskih umetnikov, ki so s svojim delom na mnogih področjih pomagali graditi samozavest ljudi. Mnogi znani literati so še v petdesetih letih imeli potrebo ubežati irskemu klavstrofobičnemu in močno cenzuriranemu prostoru, danes pa so Irci ponosni na Seamusa Heaneya, Noblea Laureatea, Cranberries, Boyzone in Sinead O'Connor. Teško bi zaobšli dramatika Briana Friela in Martina McDonagha, filmski režiserji kot Neil Jordan, Jim Sheridan in Paddy Breathnach so svetu predstavili irski pogled na svet preko objektiva kamere. Irci prirejajo tudi razne festivale, poletne umetniške delavnice in druge umetniške dogodke, kot Wexford Opera Festival ali Galway Arts Festival (Higgins, 1996, str. 35).

4.2.5 Politični dejavniki

Glavne zasluge za irski uspeh pa nosi socialni konsenz, ki se je začel izvajati leta 1987 s prvim obsežnim nacionalnim sporazumom. Internacionalizacija zahteva stabilnost in socialno kohezijo, ki jo lahko zagotovi le konsenzualen pristop k ekonomskim in socialnim problemom. dohodkovnih davkov. Prvi socialni konsenz je bil poimenovan Program za nacionalno oživitev (PNR-ang. Programme for National Recovery, 1988-90), dogovorjen med vlado Fianne Fail in socialnimi partnerji leta 1987. Sindikati so se strinjali z radikalnim zasukom na področju javnih financ. V letih 1991-93 in 1994-97 sta se izvajala še dva programa, ki sta oba tudi pripomogla k povečanju razpoložljivega dohodka zaposlenih, 8% (1987-90), 6% (1990-93) in 5,6% (1993-95). Sporazumi so bili tudi podlaga za povečanje dobičkov lastnikov podjetij, ki so se v obdobju od 1993-95 povečevali povprečno 27,8% letno. V letu 1997 je bil napisan še četrti program, poimenovan Partnerstvo 2000, ki bi naj Irsko popeljal v novo tisočletje in je uskladil želje vseh interesnih skupin.

4.2.6 Sklep

Irska je dosegla blagostanje za svoje ljudi s pomočjo vplivanja na različne dejavnike, ki so vsi na svoj način pripomogli k preboju te države. Na tem mestu bi izpostavil dejavnik, ki je po mojem mnenju največ pripomogel k irskemu uspehu, in sicer, nacionalni sporazum, ki ga zmorejo le redke, politično zrele in stabilne države. Šele ko so Irci imeli izpolnjen ta pogoj so se lahko posvetili tudi drugim dejavnikom.

4.3 Razprava o pomembnosti posameznih vrst dejavnikov

Najprej se dotaknimo zunanjih dejavnikov, od katerih je potrebno še posebej izpostaviti dva: neposredne tuje investicije in sredstva iz evropskih skladov. Irska je pravočasno ugotovila pomembnost neposrednih tujih investicij za majhno državo, ki ne dosega kritične mase na področju bazičnih raziskav in zato težko sama prihaja do novih spoznanj, ki so bistvena za stabilen ekonomski razvoj. Vsaka država, razen redkih zaplankanih izjem, si želijo prihoda tujih multinacionalk, ki so porok za ustvarjanje novih, dobro plačanih delovnih mest in visoko stopnjo tehnološkega razvoja. Irski je bila pridobitev neposrednih tujih investicij močno olajšana zaradi močnega irskega lobija v ZDA, od koder prihaja večina omenjenih investicij. Vsi poznamo vpliv in moč mogočnega klana Kennedyjev. Danes se je lahko trepljati po ramenih zaradi uspeha na področju neposrednih tujih investicij, vendar se je obenem treba zavedati, da mnoge druge države nimajo na razpolago tako močnega in vplivnega lobija, kot je irski v ZDA. Po drugi strani pa je treba priznati sposobnost irskih lobistov v ZDA, ki so vodilne može v gospodarstvu znali navdušiti za investicije na smaragdnom otoku. Saj vemo, da tudi nekatere druge države premorejo izseljence v ZDA, pa so vendarle mnogo manj uspešne v privabljanju visokotehnoloških ameriških investicij. Poleg tega so ameriške multinacionalke izbrale Irsko za svojo državo tudi zaradi močnih davčnih spodbud, ki pa v mnogočem predstavljajo neloyalno konkurenco ostalim državam članicam EU. EU v primeru Irske zaradi takšnega početja, ki ne krepi harmonije med evropskimi državami, zamaži na obe očesi in dovoljuje izigravanje jasno napisanih pravil. Verjetno si nekateri spet ne drznejo zameriti velikemu bratu čez lužo. Zanimivo se je pozabavati z mislijo, kakšne bi bile posledice nespoštovanja pravil EU s strani nikjer zaželenih države, kot je Slovenija. Iz primera izigravanja pravil Irske nam postane jasno, da se Slovenija v Bruslju vse prevečkrat obnaša preveč klečeplazniško.

Irska vseskozi tudi pridobiva sredstva iz evropskih strukturnih in kohezijskih skladov, čeprav po mnenju mnogih ekonomistov do teh sredstev že dolgo ni več upravičena. V začetku devetdesetih let, ko je Irska šele začinjala svoj gospodarski pohod, se ob sredstva namenjena Irski nihče ni spotikal. Ravno nasprotno, vsi so bili zadovoljni, ker so Irci daleč najboljše unovčili velike vsote denarja, predvsem za investicije v zastarelo infrastrukturo. Danes pa Irska daleč naokrog slovi kot vzor strmega gospodarskega vzpenjanja, vendar so

Irci kljub vsemu pridobili sredstva iz evropskih skladov, ki bodo pritekala na njihov račun celo do leta 2006. V Sloveniji pa smo do pred kratkim poslušali debate o tem, ali bo Slovenija neto plačnica v evropski proračun, kar je absurdno glede na razvojno stopnjo, na kateri se Slovenija trenutno nahaja. V Evropi smo si vsi med sabo enaki, vendar nekateri bolj enaki od drugih. Seveda pa se je ob tem potrebno tudi vprašati, ali so naši pogajalci res opravili vse kar je bilo v njihovih močeh, ali pa morda svojega dela v Bruslju le niso opravili tako sijajno, kot nekateri radi poudarjajo!

Pri notranjih dejavnikih zaradi pomembnosti najbolj bodeta v oči nacionalni sporazum in poudarek izobraževanja. Irci so se pravočasno zavedli, da brez celovitega družbenega dogovora ne bo moč poskrbeti za omembe vredno rast. Vse interesne skupine v neki družbi se morajo strinjati kam usmeriti barko in si potem prizadevati za doseganje napisanih ciljev. Irski je to zaradi politične zrelosti in alarmantnega stanja, v katerem se je Irska ob koncu osemdesetih let nahajala, uspelo in danes žanjejo plodove politične modrosti. Irci so ob koncu osemdesetih let začeli močno poudarjati izobraževanje, in danes je Irska država z enim najvišjih deležev visoko izobraženih ljudi. Irci so se usmerili predvsem na področje ustvarjanja tehničnih inženirjev, ki so bistveni za razvoj znanosti in inovativnosti. Vendar imajo Irci kljub vsemu problem s povezovanjem znanosti in industrije, kar edino prinaša rezultate na dolgi rok. S tem se bodo Irci morali pozabavati v prihodnosti, ne pa se samo zanašati na razvojno dejavnost multinacionalk, ki je lahko včasih preveč kratkoročna.

5 INTERNACIONALIZACIJA, MULTINACIONALKE IN TUJE INVESTICIJE

Internacionalizacijo lahko definiramo kot proces, pri katerem trgi in proizvodnja različnih držav postajajo vedno bolj medsebojno povezani, predvsem zaradi dinamične trgovine z dobrinami in storitvami ter zaradi pretoka kapitala in tehnologije. Neka druga definicija govori o tem, da je internacionalizacija rezultat ukinitve ovir, kvot in drugih regulativ v trgovini, ki posledično pomenijo svobodnejši pretok dobrin, storitev in predvsem kapitala med državami. Vlade se namreč dandanes pogosto odločajo za odprtje gospodarstva ali pa jih v to prisili mobilni kapital.

Enotni evropski trg in padec berlinskega zidu sta v Evropi povzročila še intenzivnejši proces internacionalizacije. Mnoge države v razvoju, ki so še pred kratkim vodile protekcionistično gospodarsko politiko, so se v zadnjih letih odprle in sprejele pravila sodobnega tržnega gospodarstva. Pomemben vidik internacionalizacije je tudi naraščajoča stopnja neposrednih tujih investicij, od katere je imela največje koristi prav Irska. Letna vrednost neposrednih tujih investicij je v sredini osemdesetih let dosegala 50 milijard ameriških dolarjev (\$), v letu 1990 pa dosegla 200 milijard \$ in s krajšim vmesnim padcem

leta 1995 že 315 milijard \$. Tega leta je kar 36% vseh NTI bilo usmerjenih v EU, in sicer s strani ZDA, Japonske in azijskih tigrov (Higgins, 1996, str. 101), ki so skušali izrabiti možnosti enotnega evropskega trga. Manj pa omenjene države vlagajo v evropske države, ki niso članice EU, zato lahko tudi Slovenija po polnopravnem vstopu v EU pričakuje nekaj vlaganj s strani tujih multinacionalk.

Zdi se, da lahko v vedno bolj povezanem svetovnem gospodarstvu, tuji investitorji, multinacionalke in špekulanti ignorirajo države. Sindikati se zama borijo proti izgubi nekvalificiranih delovnih mest v razvitih državah, ki se selijo v države v razvoju, kjer je običajno cenejša delovna sila.

Strahovi pred pretiranim povezovanjem sveta in močjo multinacionalk so pretirani. Že v času 1. svetovne vojne so imele svetovne gospodarske velesile kot ZDA, Japonska, Velika Britanija, Nemčija, Francija, visoko raven trgovine in tudi kapitalski tokovi so že bili sorazmerno visoki. Od takrat se je spremenilo samo to, da so nekoč postavljali tovarne v tujini za preskrbo domačih trgov, danes pa tudi podružnice v tujini izvažajo proizvode in storitve.

Danes je svetovna trgovina še vedno daleč od enotnosti na področju cen proizvodov in storitev, dela, dostopa do kapitala, obrestnih mer in davčnih stopenj. Vlade posameznih držav imajo še vedno dovolj vpliva in moči. Morda ne na makroekonomskem področju, ostajajo pa kompetentne za mikroekonomske faktorje. Šele učijo se kako delovati skladno in v skupnem interesu, kar lahko prinese dobre rezultate. Evropske države tekmujejo med sabo za pridobitev investicij multinacionalk z različnimi spodbudami, ki slabijo gospodarsko moč teh držav, namesto da bi delovale skladno s postavitvijo jasnih pravil igre.

Vodstva multinacionalk morajo še vedno pozorno spremljati dogajanja v posameznih državah, čeprav imajo te korporacije veliko gospodarsko moč (21 največjih svetovnih multinacionalk je v letu 1998 ustvarilo večji promet od vrednosti irskega BNP). Managerji veliko časa porabijo za lobiranje v glavnih mestih in ničesar ne prepuščajo naključju. Veliko večino investicij pa multinacionalke še vedno opravijo v matičnih državah. Danes so tudi irska podjetja v domači lasti prilagojena pravilom zunanje trgovine, kar pa ne moremo trditi za čas vstopa Irske v EU (1973).

Internacionalizacija je priložnost za Irsko, ki je postala zelo zanimiva za investitorje, čeprav ni več ekonomija s ceneno delovno silo. Trgovina držav članic EU z gospodarstvi s ceneno delovno silo je še vedno majhna, saj tako uvoz kot izvoz predstavljata le približno 3% BDP, ustvarjenega v EU. Agencija za industrijski razvoj verjame, da obstajajo štiri ključni razlogi za investiranje na Irskem: visoka raven izobraženosti in usposobljenosti

delovne sile, fleksibilnost in prilagodljivost delovne sile, nizki davki za podjetja in dober zgled tujih multinacionalk z najvišjo boniteto, ki so že locirane na Irskem. Obstajajo pa še drugi razlogi, ki se nanašajo na lahek dostop Irske na enoten evropski trg, angleško govoreče prebivalstvo, politično stabilnost, dobre telekomunikacije, nizke dajatve za delovno silo ter zavidljivo finančno in storitveno infrastrukturo.

Z drugim valom tujih investicij na Irskem se je spremenila tudi industrijska politika, ki je pospešila povezovanje domačih podjetij z multinacionalkami. Danes se multinacionalke zavedajo pomembnosti širšemu okolju prijaznega obnašanja zaradi pogostih potrošniških bojkotov in iščejo svoje dobavitelje predvsem v vrstah domačih podjetij. Po drugi strani pa je danes vedno več irskih podjetij sposobnih slediti zahtevam velikih korporacij.

Združene države Amerike so največji vir neposrednih tujih investicij na Irskem, kjer je več kot 200 ameriških korporacij in proizvedejo četrtno celotne irske proizvodnje. Ameriška podjetja so leta 1994 investirala na Irsko 10 milijard \$, kar pomeni 3.000 \$ na Irca in 1.000 \$ (Factiva, 2003) več kot v Veliki Britaniji. Premočna so v tehnoloških rešitvah, v glavnem na področju računalništva in telefonije, vodijo pa tudi v iznajdbah novih oblik dela. Raziskave in razvoj večinoma še vedno opravljajo v ZDA, prav tako pa tudi sprejemajo strateške odločitve. Irske državne agencije se zavedajo tega problema in so že, z bolj pičlim uspehom, skušale doseči selitev strateških korporacijskih funkcij na Smaragdni otok.

Tudi nekatera irska podjetja so začela uspešno investirati v tujini, predvsem v ZDA in Veliki Britaniji, kjer imajo svoje podružnice. Podjetja kot Smurfits, CRH, Kerry, AIB ter Bank of Ireland predstavljajo vodilne sile v svojih panogah. 30 do 40 irskih podjetij že ima podružnice v tujini, kmalu pa se bo odprl še zelo zanimiv trg vzhodne Evrope. Podjetje Smurfits je leta 1996 ustvarilo samo 22% prodaje na Irskem in v Veliki Britaniji (564 milijonov irskih funtov), skupni promet pa je znašal kar 2,9 milijard irskih funtov (Higgins, 1996, str. 65).

6 INDUSTRIJSKA POLITIKA, PODJETNIŠTVO IN ORGANIZACIJA DELA

6.1 Industrijska politika

Ira Magaziner, kasnejši svetovalec ameriškega predsednika Clintona, je lrcem leta 1982 v poročilu napisanem za Nacionalni ekonomski in socialni svet (NESC-ang. National Economic and Social Council) predlagal dajanje večjega poudarka razvoju podjetij v domači lasti in ni bil preveč naklonjen delu Agencije za industrijski razvoj, ki je takrat

pisala industrijsko politiko. Leta 1985 sta bila tako izdana dva programa: Program za razvoj podjetij (ang. Company Development Programme) in Nacionalni povezovalni program (ang. National Linkage Programme), ki sta dajala večja pooblastila državi in to se je izkazalo za uspešno.

Irska pozna dva močna valova rasti tujih investicij, ki sta bila posledica industrijske politike. Prvi se je pojavil v šestdesetih letih, drugi pa ob koncu prejšnjega stoletja. Prvi val tujih investicij je prišel predvsem zaradi poceni delovne sile, državnih podpor in davčnih olajšav. V devetdesetih pa so podjetja iskala izobraženo delovno silo in dostop do skupnega evropskega trga. Število tujih podjetij je naraslo iz 670 v letu 1987 na 1.140 v letu 1998. Investirala so povečini podjetja z najvišjo boniteto, saj je IDA ciljala zgolj na sektorje kot elektronika, farmacija, programska oprema in finančne storitve. Do največjih izgub delovnih mest je prišlo v domačem sektorju (1973-1994) (glej Tabelo 7). Pretres irskih podjetij je pomenil obstanek zgolj na mednarodno tekmo pripravljenih podjetij.

TABELA 7: Izgubljena delovna mesta v proizvodnji, 1973-1994

	IRSKA	TUJA	SKUPAJ
Celotno število pridobljenih delovnih mest, 1973-1994	231.999	161.866	393.885
Celotno število izgubljenih delovnih mest, 1973-1994	263.201	141.175	404.376

VIR: Fynnes et al., 1997, str. 193.

Izvajanje irske industrijske politike je bilo drago početje, predvsem v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja. V to politiko so bile vključene mnoge državne agencije, ki lahko hitro zapadejo v skušnjavo in podležejo pritiskom podjetij, namesto da bi delovala v korist družbe kot celote. Nekateri so trdili, da je bil denar, porabljen za industrijsko politiko v osemdesetih letih, vržen v stran. Dejstvo pa je, da bi bile izgube delovnih mest brez te vrste javne porabe katastrofalne. Večina irske industrije bi izginila in ne pustila nikakršne baze za kasnejši irski vzlet.

Mnogi kritizirajo preveliko zanašanje Irska na investicije multinacionalk, ki lahko brez velikih naporov zaprejo svoje obrate in jih preselijo drugam. Fianna Fail je leta 1958 bila prva, ki je spustila tujce v državo in zanimivo, ni naletela na nikakršen odpor tradicionalno konzervativnih ekonomskih lobijev. Tako sindikati kot lokalno prebivalstvo so pozdravili nove tovarne, saj so bila petdeseta leta obupna. Emigriralo je veliko število ljudi. Tuje multinacionalke so bile dobre korporativne državljanke, čeprav so le majhen delež svoje proizvodnje navezale na domača podjetja. Danes je vsem jasno, da brez tujih korporacij

Irska ne bi uspela narediti preboja. Multinacionalke so Irsko spoznale z visoko tehnologijo, visoko produktivnostjo, visokimi plačami, fleksibilnostjo, inovacijami in sodelovanjem med podjetji. Danes je Irska lahko nekoliko bolj izbirčna pri izbiri tujih podjetij, ki jim bo dovolila vlaganja na Zelenem otoku. Ocenjeno je, da na vsakih 100 neposredno ustvarjenih delovnih mest multinacionalk pride 105 posredno ustvarjenih delovnih mest, saj dobavitelji velikih korporacij vedno bolj postajajo irska podjetja. Rast znanj in veščin nakopičenih v multinacionalkah je višja kot v domačih podjetjih. Multinacionalke so skoncentrirane v nekaj že opisanih sektorjih gospodarstva in ostanejo na Irskem v povprečju celo dlje od domačih podjetij (13 :10 let).

Vezi med velikimi tujimi korporacijami in irskim gospodarstvom so se občutno okrepile v zadnjih letih. Vladna študija je pokazala, da so multinacionalke leta 1989 na Irskem skupaj porabile za plače, repromateriale in storitve 2,8 milijard irskih funtov, ta znesek pa do leta 1996 povečale na 6,7 milijard irskih funtov. Irska podjetja so imela v preteklosti velike probleme z zadovoljitvijo zahtevanih standardov, po letu 1990 pa so tudi na tem področju stvari krenile na bolje. Stroški za poslovne raziskave in razvoj so se podvojili od 1991-97 in so danes blizu evropskega povprečja (1,2% BDP). Naslednji podatek, ki govori v prid razvoju irske industrije, je delež dobičkov v prodaji teh podjetij - narasli iz 4% leta 1989 na 6,2% leta 1995. Vzrok je tudi v prenosu veščin in znanj od multinacionalk na domača podjetja. Mnogi bivši menedžerji v multinacionalkah so danes lastniki svojih podjetij in s pridom izkoriščajo znanje pridobljeno v korporacijah. Zaposleni v multinacionalkah pa so na splošno dobro plačani in imajo dobre pogoje za delo, zato je domačim podjetjem težko zadržati sposobnega in vestnega delavca pod svojim okriljem. Danes irska domača industrija uspešno nastopa na tujih trgih in v kratkem se pričakuje, da bo programska oprema postala drugi največji industrijski sektor za hrano. Za razvoj irske domače industrije je zaslužna predvsem Enterprise Ireland. Z menedžmenti domačih podjetij delajo v glavnem na dolgoročnih strategijah, s poudarkom na raziskavah in razvoju, usposabljanju in razvijanju menedžerskih znanj. Vladne agencije danes ne eksistirajo zgolj zaradi podeljevanja podpor in subvencij, ampak bdijo nad izvajanjem dogovorjene strategije podjetja.

6.2 Podjetništvo in organizacija dela

V moderni ekonomiji si lahko konkurenčen tudi z majhnim podjetjem. Na prelomu 19. in 20. stoletja je bila proizvodnja organizirana po principih masovne proizvodnje s ponavljajočimi enostavnimi nalogami, s katerimi so proizvajali dolge serije proizvodov na tekočem traku. Dober primer za takšno proizvodnjo so bile Fordove tovarne v ZDA, kjer so lahko bili produktivni imigranti brez trohice znanja angleškega jezika.

Mnogo je pozitivnih dejavnikov, ki dajejo Irski prednost pri uveljavljanju novih oblik dela: visoka raven moderne industrije na Irskem, irske tovarne so relativno nove, krajši proizvodni cikli, mnoga podjetja so pripravljena tvegati in delovna sila je dovzetna za spremembe. Visoka raven izobrazbe in usposobljenosti ter relativna mladost so dejavniki, ki so pripomogli k večji fleksibilnosti in dovzetnosti za spremembe irske delovne sile, kar

je po mnenju mnogih glavni razlog za velika vlaganja tujih investorjev. Zaposleni so z veseljem sprejeli možnost kontrole nad lastnim delovnim okoljem, kjer lahko izpeljejo svoje zamisli.

Organizacija podjetja mora imeti vpliv tako na kvaliteto življenja zaposlenega, kot na njegovo produktivnost. Konkurenčno podjetje mora izkoristiti kolektivno inteligenco delovne sile, jo motivirati in jo pripraviti do tega, da se identificira s podjetjem. Našteto je lahko zgolj posledica spoštovanja zaposlenih. Vsi zaposleni morajo biti vključeni v proces inovacije in povečevanja učinkovitosti, ki se lahko dogaja v sklopu vseh funkcij podjetja (design, trženje, proizvodnja, distribucija). Sočasno ustvarjanje proizvoda je nov pristop razvoja izdelka, pri katerem sodelujejo pri nastanku različni timi: oblikovalci, inženirji, delavci, potrošniki, dostavljalci. Sodobna podjetja skušajo ustvariti čimbolj človeku prijazno delovno okolje, s poudarkom na proizvodnji, v kateri sodelujejo timi zaposlenih z različnimi znanji in sposobnostmi. Izogibajo pa se uporabi tekočih trakov z nekvalificiranimi delavci.

Finančni trgi ljubijo odpuščanja, saj bi to naj bil radikalen ukrep, ki bo povečal tržno vrednost delnic. V bistvu pa tiči razlog za odpuščanja v nesposobnosti menedžmenta, ki s tem popravlja napake iz preteklosti. Študije kažejo močno povezanost med podjetji, ki vlagajo v svoje zaposlene in njihovo dolgoročno uspešnostjo na delniškem trgu. Nemški podjetji VW in BMW sta znani po svojem vlaganju v človeški kapital, kar pomeni dajati zaposlenim svobodo pri odločitvah. Podjetja osredotočena na zaposlene ustvarjajo najvišje vrednosti delnic, poleg tega pa tudi ustvarijo največ delovnih mest. Velik kalifornijski institucionalni investitor Calpers, ki letno investira več kot 100 milijard \$, vlaga zgolj v podjetja z dobrim odnosom do zaposlenih. V prihodnosti pa se pričakuje tudi več potrošniških bojkotov, s katerimi bodo stranke pokazale nestrinjanje s politiko podjetij. Zadnja primera bojkotov sta primera Shella in Nikea. Shell se je neprimerno obnašal do domačinov v Nigeriji, Nike pa je izkoriščal otroško delovno silo v Aziji.

Irski sindikalizem je daleč pred ostalimi evropskimi državami, saj sprejema potrebo po razvijanju partnerstva na podjetniški ravni. Zaradi dolgoletne prisotnosti multinacionalk na Irskem in pripravljenosti sindikatov sprejeti spremembe, se zavedajo pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za uspešno konkuriranje na trgu.

Na Irskem poznajo različne modele podjetniških organizacij. Prvi je model menedžmenta človeških virov brez prisotnosti sindikatov, kjer je podjetje ponavadi podružnica multinacionalke, zaposleni pa so dobro plačani in imajo dobre pogoje za delo. Podjetje je tudi zelo fleksibilno in sklepa atipične delovne pogodbe. Drugi model je partnerstvo med sindikati in menedžmentom, s katerim skuša podjetje ustvariti izvirno sodelovanje za razvoj poslovanja, proizvodov, sistemov in oblikovanja. Ta model ponavadi uporabljajo multinacionalke v svojih obratih, pa tudi nekatere državne firme in velika domača podjetja. Tretji je model deregulacije, ki poskuša zadržati sindikate daleč od podjetja, predvsem zaradi izigravanja zakonodaje na področju delovnih pogojev in to je vzrok za nizke stroške teh podjetij. Četrty pa je tradicionalni model, kjer sta sindikat in menedžment vsak na svojem bregu in v neprestanih sporih glede plačil, produktivnosti in pristojnosti posameznih skupin v podjetju. V takšnem sistemu zaposleni nasprotujejo vsemu kar predlaga menedžment. Nazadnje opisana podjetniška organizacija je še vedno pogosta na Irskem, vendar podjetja vedno bolj spoznavajo prednosti partnerskega modela, ki ga tudi priporoča EU, saj omenjeni model prinaša večjo konkurenčnost podjetij na podlagi večjega zaupanja, več znanja in posledično boljše kvalitete. Vendar mnoge multinacionalke na Irskem ne priznavajo sindikatov in so šele na pol poti do partnerskega modela. Uspešne so predvsem zaradi svoje vodilne vloge na trgu in posledično ustvarjanja visokih dobičkov, ki prispevajo k dobrim plačam in pogojem zaposlenih. Pogosto verjamejo v odprt dialog z zaposlenimi in tako držijo sindikate na varni razdalji, prav tako pa uvajajo nove oblike dela v svoje tovarne. Najbolj obsežno strategijo za razvoj partnerstva zasleduje na Irskem Aer Rianta, letalsko podjetje, v katerem vsi zaposleni sodelujejo pri uvajanju sprememb. Poleg tega pa poznamo še nekaj drugih državnih podjetij, ki so spoznale prednosti partnerskega modela: Bord na Mona, Aer Lingus, ESB, Eircom.

7 RAZVOJNI PROBLEMI IRSKE

7.1 Uvod

Mnogo je dejavnikov, ki lahko zavrejo gospodarski razvoj Irske v prihodnosti. V tem poglavju sem skušal obravnavati nekaj nevarnosti, začenši z globalnimi, ki ne bodo prizadele zgolj irskega gospodarstva, vendar zaradi tega niso nič manj ogrožujoče. Nadaljeval bom z makroekonomskimi nevarnostmi, kjer izstopajo napačni vladni ukrepi in prekinitev nacionalnega partnerstva, in se na koncu spustil na mikroekonomski nivo, kjer prežijo na svojo priložnost predvsem visoke cene nepremičnin in ozka paleta proizvodov, ki jih proizvajajo irska podjetja.

7.2 Globalne potencialne nevarnosti

7.2.1 Svetovna recesija

Čeprav je bila večina svetovnih gospodarstev v zadnjih letih v recesiji in ni ustvarjala stopenj rasti iz nekaterih prejšnjih obdobj, to Irske ni preveč prizadelo. Ker pa je prihodnost težko napovedovati, je možen tudi pojav velike svetovne krize z enakimi razsežnostmi kot naftni krizi v sedemdesetih letih. Takšna kriza bi močno prizadela majhno, odprto gospodarstvo kot je irsko, z vsemi slabostmi: rast brezposelnosti, finančna kriza države itd.

Inštitut za ekonomske in socialne raziskave (ang. Economic and Social Research Institute-ESRI), katerega napovedi so na Irskem najbolj cenjene, napoveduje gospodarsko rast 4-5% do leta 2010. Napoveduje tudi velike proračunske presežke tja do leta 2010, kar bo še dodatno znižalo javni dolg glede na bruto nacionalni proizvod.

7.2.2 Borzni zlomi

Še vedno veliko podjetij nima uravnovežene realne vrednosti podjetja in tržne vrednosti na borzi, ki so mnogokrat prenapihnjene zaradi prirejenih izkazov uspeha oziroma bilanc stanja. Poznamo primer Enrona, ko se je balonček tržne vrednosti v določenem trenutku razpočil in prišlo je do zloma podjetja in velikih odpuščanj zaposlenih. Podobna usoda lahko doleti tudi nekatere multinacionalke, ki vlagajo na Irskem, kar lahko vodi v še večjo recesijo kot danes in velika zmanjšanja investicij.

7.2.3 Manjši dotok sredstev iz evropskih skladov in potreba po evropski kmetijski reformi

Evropski skladi so močno pomagali Irski na poti gospodarskega uspeha. Irska si je zagotovila v letu 1999 2,9 milijard irskih funtov sredstev iz evropskih skladov za obdobje 2000-06. Čeprav ta znesek predstavlja zgolj polovico prejšnje tranše, je to še vedno mnogo več od pričakovanj. V letu 2006 bo Irska po napovedih dosegla tako visok življenjski standard svojih prebivalcev, da se ne bo kvalificirala v ožji izbor za sredstva iz skladov.

Reforma Skupne kmetijske politike je neizogibna iz naslednjih razlogov. Države EU bodo v naslednjem krogu pogajanj Svetovne trgovinske organizacije spet pod velikim pritiskom, da končno ukinejo kmetijske subvencije, ki zadržujejo cene kmetijskih pridelkov znotraj EU visoko nad cenami na svetovnem trgu. Skupna kmetijska politika EU predstavlja polovico odhodkov evropskega proračuna, šele na drugem mestu so strukturni skladi. Irska z reformo Skupne kmetijske politike ne bo veliko izgubila. Za razliko od mnogih drugih

evropskih držav je Irska sposobna nastopiti na svobodnejšem svetovnem trgu kmetijskih pridelkov. Irski kmetje so fleksibilni in se znajo hitro odzvati na spremembe, čeprav so bili v preteklosti vedno vajeni velikih kmetijskih subvencij.

7.3 Makroekonomski problemi

7.3.1 Razdelitev bogastva-revščina

Revščina je na Irskem pereč problem, saj več kot milijon ljudi od 3,917 milijonov (IDA, 2003) ne dosega 60% povprečnega dohodka oziroma petina prebivalstva ne zasluži več kot polovico povprečnega dohodka (Sweeney, 1999, str. 170). Agencija za boj proti revščini (ang. Combat Poverty Agency) načrtuje zmanjšanje odstotka ljudi z manj kot 50% povprečnega dohodka na 10% do leta 2007. Ta številka pa je bila junija 1999 popravljena na 5%. Distribucija bogastva je glavni indikator uspešnosti ekonomskega in socialnega menedžmenta ter življenjskega standarda prebivalcev. V obdobju, ki ga proučujemo, so Irci s socialnim konsenzom prišli do zmanjšanja javne potrošnje, socialni transferji pa so se povečevali hitreje od inflacije, da bi se vsaj nekoliko izboljšal položaj najrevnejših.

Na tem mestu ne govorimo o absolutni revščini, pri kateri ljudje nimajo niti hrane, niti strehe nad glavo. Prisotna je relativna revščina, ko so sredstva ljudi tako nizka, da je življenjski standard revnih nesprejemljiv v primerjavi s splošnim standardom ljudi v neki družbi. Ne gre toliko za razpolaganje s finančnimi in materialnimi viri, temveč za nezmožnost sodelovanja revnih v aktivnostih, ki so normalne za neko družbo. Revščina ni prisotna zgolj v urbanem okolju, ampak se najhujše oblike revščine pojavljajo na odmaknjenih ruralnih področjih. Najbolj rizične skupine ljudi za revščino na Irskem so dolgoročno brezposelni in njihove družine, otroci iz velikih družin, majhni kmetje, matere samohranilke in osebe, ki so nezmožne opravljati delo.

Od leta 1987 in začetka gospodarskega razcveta Irske je le bil napravljen majhen korak pri zmanjševanju revščine. V devetdesetih letih so Irci zelo znižali brezposelnost, kar je vsaj nekoliko zmanjšalo število revnih ljudi. Vlada je leta 1995 predstavila Nacionalno strategijo za boj proti revščini (ang. National AntiPoverty Strategy-NAPS), ki je vsa ministrstva zadolžila, da boj proti revščini postane prioriteta naloga. Mavrična koalicija, ki je na Irskem vladala od 1994-97, je podvojila otroške doklade, saj so revne predvsem številčne družine.

Po letu 1987 so se močno povečale razlike med najvišjimi in najnižjimi dohodki. Razmerje med dohodki desetine najbolje plačanih in dohodki desetine najslabše plačanih se je v obdobju 1987-94 povečalo od 3,5 na 5, predvsem zaradi stagnacije rasti zaslužkov revnejše desetine ljudi. Spremembe pri ženskah so bile manj izrazite.

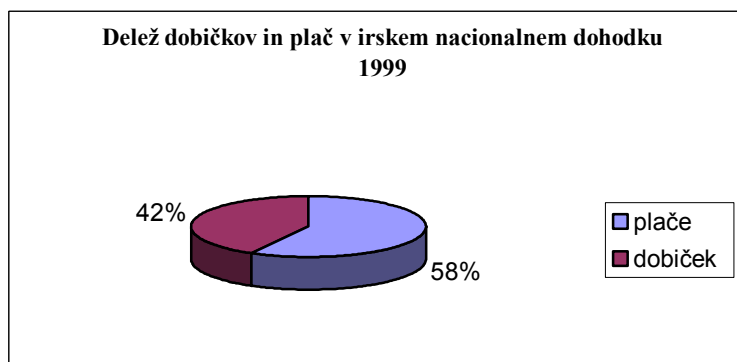
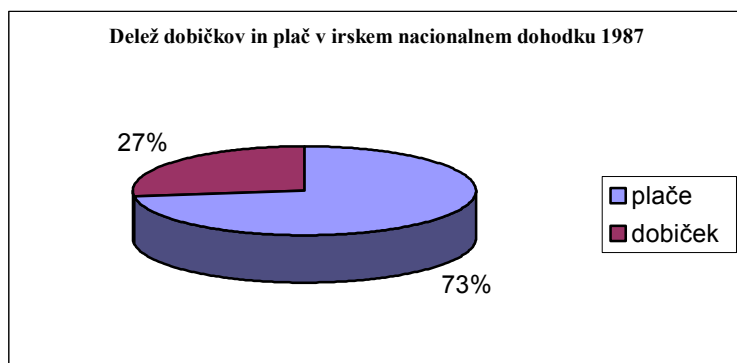
Pet glavnih načinov boja proti revščini je: sistem socialnih transferjev, število ustvarjenih delovnih mest, razdelitev dohodka na dobičke in plače, davčni sistem in na dolgi rok tudi izobraževanje.

Večina strank v današnjih vladah se strinja z razumnimi povečanju socialnih pomoči, v glavnem so ta povečanja višja od stopnje rasti inflacije in v skladu z rastjo plač. Sindikati so prevzeli vlogo zaščitnikov socialne pomoči. Na Irskem do zdaj še ni bilo radikalnih razgovorov na temo prihodnosti socialnega sistema, kot se je zgodilo v ZDA in Veliki Britaniji. Največji irski problem je veliko število odvisnih od socialne pomoči. Stroški socialnih pomoči so se znižali zaradi zmanjšanja števila brezposelnih po letu 1994.

Zaposlenost je velika sovražnica revščine. Večino na novo ustvarjenih delovnih mest na Irskem so zasedli vračajoči se emigranti in mladi po zaključku šolanja. Dolgoročno brezposelni so težko prišli do novih delovnih mest zaradi prenizke izobrazbe.

Nacionalni dohodek se deli na podlagi pogajanj in zato se deleža, ki pripadata kapitalu in delu, redko spreminjata. Delež nacionalnega dohodka, namenjenega plačam se je od 84% leta 1973, preko 73% 1987, zmanjšal na 58% v letu 1999 (glej Sliko 2).

SLIKA 2: Delež dobičkov in plač v irskem nacionalnem dohodku (1987, 1999)

Vir: Sweeney, 1999, str. 175.

Jasno je razviden premik distribucije dohodka od dela h kapitalu, ki je prinesel najnižji delež dela v nacionalnem dohodku med vsemi državami članicami EU, čeprav je prišlo do enakega procesa v vseh evropskih državah in leta 1999 je povprečen delež plač v nacionalnem dohodku znašal 68%.

Davčni sistem na Irskem je neučinkovit, nepošten in drag. Za globalne multinacionalke je Irska davčni raj. Izgube davčnih prihodkov zaradi nizko obdavčenih dobičkov, lastnine in bogastva, se nadomestijo z višjim obdavčenjem dela in privatne potrošnje. Davčna reforma bi morala biti redistribucijsko nastrojena, kar pomeni sorazmerno višje davčne stopnje za bogatejše.

Na Irskem so v začetku šestdesetih let začeli izvajati izobraževalne reforme, ki so občutno pripomogle k današnjemu irskemu gospodarskemu uspehu. Kdor zapusti izobraževalni sistem zgodaj, ima najnižji potencialni osebni dohodek in ni do konca izrabil državnih sredstev, namenjenih izobraževanju. Obstaja močna korelacija med izobrazbo in visokimi dohodki skozi celotno življenje. Otroci izobraženih ljudi imajo večje možnosti za doseg visoke izobrazbene stopnje od njihovih revnejših kolegov.

7.3.2 Brezposelnost

Brezposelnost predstavlja zgodovinski problem Irske, vendar do konca sedemdesetih let, ko je dosegla dvomestna števila, ni bila pretirano visoka. Brezposelnost bi bila še občutno višja, če ne bi toliko ljudi emigriralo, kot smo videli v prejšnjih poglavjih. Zniževati se je začela predvsem po letu 1994, ko je bilo ustvarjenih ogromno delovnih mest.

V sredini osemdesetih let je imela Irska s 17% drugo najvišjo stopnjo brezposelnosti za Španijo v EU. Leta 1997 je stopnja brezposelnosti prvič po letu 1963 padla pod evropsko povprečje, leta 2002 pa je znašala zgolj 4,3%, 0,4 odstotne točke več od rekordno nizke vrednosti leto poprej (Internationa Financial Statistics Yearbook 2002, 2002, str. 581, 582). Projekcije kažejo, da bo stopnja brezposelnosti ostala na tem nivoju vsaj do leta 2008.

Kljub znižanju brezposelnosti na Irskem v zadnjih letih, še vedno obstaja resen problem dolgoročne brezposelnosti. Brezposelnost povzroča nastanek velikih izgub države in povzroča revščino. Nekvalificirani delavci brez izobrazbe so najbolj rizična skupina za brezposelnost in so po letu 1981 utrpeli največje izgube delovnih mest. Leta 1995 je bilo nezaposlenih z osnovnošolsko izobrazbo ali z dokončano dveletno srednjo šolo kar štirikrat več od brezposelnih z visokošolsko izobrazbo. Stopnja dolgoročne brezposelnosti v letu 1995 je bila skoraj dvakrat višja od povprečja v državah članicah OECD (58%: 30%). Najbolj rizična skupina za dolgoročno brezposelnost so moški med 45 in 54 letom, ki izgubijo službe kot tehnološki viški v tradicionalnih industrijskih sektorjih: obleka, tekstil,

hrana, pijača. Čeprav se je število dolgoročno brezposelnih znižalo od 128.000 leta 1994, ko je doseglo vrh (9% delovne sile), na 52.000 leta 1998 (3% delovne sile) (Sweeney, 1999, str. 181), je to še vedno mnogo preveč, sploh spričo tako impresivnih stopenj gospodarske rasti.

Brezposelnost povzroča mnoge ekonomske in socialne stroške: izguba bruto proizvoda, dodatni socialni transferji in izgube davčnih prihodkov, vplivi na psihično stanje brezposelnih in njihovo zdravje na splošno, povečanje kriminala in odtujenosti, težje dostopne socialne storitve (zdravje, izobraževanje, stanovanje) za brezposelne, velika verjetnost revščine.

Med 1978 in 1987 ni bilo ustvarjenih neto novih delovnih mest, kar je pravo nasprotje dogajanju v naslednjem desetletju (1987-1996), ko je bilo ustvarjenih kar 216.000 neto novih delovnih mest, oziroma od 1987-2000 pol milijona delovnih mest. Podobne trende napovedujejo še za nadaljnjih deset let, zato bi lahko brezposelnost padla na nivo blizu polne zaposlenosti.

Reševanja zniževanja dolgoročne brezposelnosti se lahko lotimo na več načinov. Osredotočenje na posebne kategorije dolgoročno brezposelnih, ki smejo biti ujeti v past drugorazrednih programov za zaposlovanje, je ena rešitev. Izogibati se je potrebno zmanjševanju višine socialnih pomoči in zgolj začasnemu sodelovanju v programih zaposlovanja. Tretji način predstavlja neposredne intervencije na trgu delovne sile, ki bi z bolj kreativnimi načini pripomogle k iskanju novih služb in pomagale javnemu sektorju znižati stroške brezposelnosti. Na koncu pa omenimo še ukrepe na področju izobraževanja, ki bi že v kali zatrli bohotenje brezposelnosti.

7.3.3 Davčna reforma

Irska je davčni raj za podjetja in kapital ter ima posledično visoke davčne stopnje na delo ter potrošnjo. Nekatere davčne reforme, ki so poskrbele za bolj progresivno razdelitev dohodka, so bile izpeljane v zadnjih 15 letih, vendar niso bile dovolj radikalne. Zmanjšane so bile davčne olajšave tako za podjetja kot privatne davčne zavezance. Vendar pa je prišlo do velikega zmanjšanja najvišjih davčnih stopenj za podjetja. Te so leta 1988 znašale 50%, 28% leta 1999, z letom 2003 pa so padle celo na 12,5% in veljajo za vsa podjetja, ne glede na status oziroma sektor na katerem konkurirajo. Najvišje dohodninske davčne stopnje so bile prav tako znižane iz 65% v letu 1984/85 na 46% leta 1999. V zadnjih letih so se zmanjšali tudi davki na dedovanje, davke na lastnino pa so celo ukinili. Poleg tega je bilo predstavljeno še nekaj drugih investicijskih shem, ki so šle na roko že tako bogatim slojem. Investicijske spodbude v času povečanega povpraševanja po nepremičninah razkrivajo veliko pristranskost irskega davčnega sistema.

Kot že rečeno ima Irska danes 12,5% davek na dobiček, kar ima negativen vpliv na proizvodnjo v drugih državah. Države članice EU in ZDA še zdaleč niso zadovoljne s počtetjem Irske, vendar so se nizki davki tolerirali zaradi irske majhnosti in relativne revnosti. Irski trgovski partnerji pa tudi računajo na ukinitvev nizkih davčnih stopenj v letu 2010, kot je dogovorjeno. Irska danes ni več revna država, zato države članice EU izgubljajo potrpljenje, saj je nesprejemljivo, da znotraj enotnega evropskega trga obstaja davčni raj. V prejšnjih poglavjih smo dokazali, da Irska ni več odvisna od posameznih dejavnikov kot so nizki davki na dobiček, ampak je ustvarila trdne temelje za nadaljnji razvoj. Irska mora znižati davčne stopnje na raven, ki bo sprejemljiva za njene glavne trgovske partnerje, oziroma čimprej nakazati dvig korporativnih davčnih stopenj na 18 ali 20 odstotkov. Irska vlada mora doseči najmanj to, da 12,5% davčna stopnja postane minimalna in ne maksimalna. Nizke davčne stopnje so dolgo služile Irski za privabljanje neposrednih tujih investicij, zdaj pa je čas, da se uveljavijo nove, manj sporne spodbude za multinacionalke. Ostale države članice si želijo predvsem davčnega sodelovanja med državami članicami EU, ne pa tekmovanja na področju davkov. Irska kot davčni raj si je nakopala mnogo zamer na različnih koncih EU in vprašanje je kako dolgo bodo nizki korporativni davki še združljivi s sredstvi iz evropskih skladov, ki jih Irska vsako leto prejema.

Irska za razliko od večine držav članic OECD ne pozna davka na premoženje, čeprav ga je v sedemdesetih letih uvedla za nekaj let. Uvedba tega davka je naletela na največje nasprotovanje v zgodovini uvajanja kateregakoli zakona, čeprav je vplival zgolj na premoženje nekaj sto ekstremno bogatih ljudi. Pred letom 1977 so na Irskem obstajali tudi davki na lastnino, dokler jih ni ukinila Fianna Fail. Če je davek na lastnino pravilno nastavljen, lahko deluje prerazdelitveno in se je težko izogniti njegovemu plačilu. Prav tako pa davek na lastnino spodbuja investiranje v kapital.

Eden izmed razlogov za sestop mavrične vlade z oblasti leta 1997 je bil nerešen problem prevelikih davčnih stopenj za ljudi z najnižjimi dohodki, saj mnogi strokovnjaki priporočajo izvzetje najslabše plačanih iz obveznosti plačila dohodnine. Ob ne dovolj progresivnih dohodninskih davčnih stopnjah prihaja do prerazdelitve bogastva od revnih k bogatim, kot se vseskozi dogaja tudi v ZDA in Veliki Britaniji. Ugotavljamo, da imajo zgolj Velika Britanija, Irska in Danska enomestne odstotke stroškov socialnega varstva v primerjavi z BDP v letu 1999 (glej Tabelo 8), Irska pa je edina, kjer se je ta odstotek znižal od 1987 do 1999.

TABELA 8: Stroški socialnega varstva kot odstotek od BDP v nekaj izbranih državah

DRŽAVA	1987	1999
Avstrija	15,0	16,9
Belgija	17,8	16,8
Danska	3,0	3,2
Finska	16,6	13,2
Francija	20,9	19,1
Irska	5,2	3,8
Italija	13,8	12,6
Nemčija	17,6	19,4
Nizozemska	20,5	18,2
Velika Britanija	6,6	7,8
EU 14	15,0	15,1

Vir: Sweeney, 1999, str. 193

Irska je doživela leta 1979 zaradi nepravičnega davčnega sistema največje ulične proteste od osamosvojitve dalje. Davki v tistem času so naraščali zaradi povečanega trošenja države po naftni krizi. Najbolj prizadeti so bili zaposleni v podjetjih, manj pa kmetje in samozaposleni, ki so se lahko na mnogo načinov izognili plačilu davkov. Do sredine osemdesetih let so se davčni inšpektorji zadrževali večinoma v svojih pisarnah in celo do danes niso zaradi utaje davkov zaprli nikogar. Celotni davki so v primerjavi z BDP padli na 33,3% v letu 1999 in Irska tako pobere relativno najmanj davkov v Evropi. Prepolna irska državna blagajna je v poznih devetdesetih kar klicala po davčni reformi, ki bi ljudi z nižjimi zaslužki izvzela iz davčnega sistema. Namesto tega je bilo narejenih le nekaj nepovezanih in konzervativnih sprememb, brez pravih idej in vizije.

Glavni razlog za počasno uvajanje davčnih reform tiči v moči nekaterih interesnih skupin, ki ustrahujejo vlado, po naravi naravnano na kratek rok. Ministrstvo za finance, ki bi moralo biti zadolženo za davčno reformo, ni preveč naklonjeno radikalnim spremembam. Večina finančnih ministrov ne more tekmovati s svojimi podrejenimi uradniki v znanju o davčnem sistemu, prav tako pa nihče nima jasne vizije davčne reforme. Poleg tega ima davčna administracija probleme s svojimi kadri, ki bi jih bilo potrebno nekoliko prevetriti, saj je najbolj šibka v odkrivanju davčnih utaj podjetij in samozaposlenih. Stvari zelo spominjajo na Slovenijo, kjer bi država »rada« odkrivala grdobije belih ovratnikov s srednješolskimi kadri. Irska bo slej ko prej primorana uvesti učinkovit sistem za odkrivanje davčnih zlorab, ki bo zagotavljal enako obravnavo revnih in bogatih, z »govejimi baroni« in predstavniki Taoiseach na čelu.

7.3.4 Vladni ukrepi

Vladna politika je imela velik vpliv na irski gospodarski vzpon v devetdesetih letih. Glavni dejavniki so bili rezultat delovanja vlade, institucij in ljudi. Nekateri elementi irskega uspeha so nastajali zelo dolgo, kot javno investiranje v izobraževanje ali sprememba strukture delovne sile od kmetijstva k storitvam. Investicije v izobraževanje bodo prinašale dobrobit irskemu gospodarstvu še dolgo časa. Vendar pa je odziv vlade na dva glavna problema, stanovanjskega in infrastrukturnega, zelo zadržan. Problem pomanjkanja delovne sile pa bo šele dosegel razsežnosti krize.

Če se bo gospodarski razvoj Irske nadaljeval, bo treba razmisliti tudi o nekaterih institucionalnih spremembah, ki bodo zadevale zakon o poslovanju podjetij, davčno reformo, korupcijo v gospodarskih in političnih vrhovih. Mednarodne korporacije morajo biti prepričane v dobro delovanje in vodenje države, da bodo nadaljevale z vlaganji, ki prinašajo Ircem blagostanje. Danes so razmere nekoliko drugačne, saj je prišlo do razkritij finančnih malverzacij na vseh ravneh, ko so prihranki državljanov praviloma končali na računih prvakov stranke Taoiseach. Samoregulativa ne more biti učinkovita v tako majhni državi kot je Irska, kjer se vsi med sabo poznajo. Mnogo irskih poslovnežev nasprotuje odprtosti in transparentnosti poslovanja, kar spodkopava zaupanje korporacij v etično delovanje irske države. Zaposleni morajo imeti pravico do ključnih informacij glede poslovanja podjetij (Burke, 1995, str. 198).

Irci lahko samo upajo, da ne bo vlada spet zapadla v skušnjava prevelikega državnega trošenja, ki bi po letu 1977 ponovno pripeljalo do fiskalne krize. Trenutno državna blagajna ustvarja velike presežke. Irska vlada je znana tudi potem, da poveča državno potrošnjo v času ekspanzije in narobe. Staranje prebivalstva na zelenem otoku ni problem, v nasprotju z drugimi evropskimi državami, kjer imajo ogromne deleže neaktivnega prebivalstva.

7.3.5 Ozka grla

Največji problem lahko v bližnji prihodnosti postane pomanjkanje delovne sile. Irska si je dolgo z Veliko Britanijo delila trg delovne sile, zato je vsako pomanjkanje razpoložljive delovne sile na Irskem pritegnilo ljudi iz Velike Britanije. Danes pa se ljudje priseljujejo tudi iz drugih držav. Sredstva iz evropskih skladov so dala dober zagon irskim investicijam v infrastrukturo, ki pa se v prihodnosti morajo nadaljevati, čeprav se bodo ta sredstva skrčila. Vlada mora čimprej rešiti prometni kaos v Dublinu, ki že danes povzroča velik izpad bruto domačega proizvoda. V zadnjih nekaj letih se je število avtomobilov v Dublinu podvojilo. Vladna subvencija avtobusnemu prevozu je mizerna in znaša le 5% od dohodka, kar je daleč od povprečja v drugih evropskih velemestih. Posledica je predrag in

nezanesljiv javni prevoz, ki je potreben korenite reforme s strani zaenkrat neobstoječe vladne agencije za transport. Potrebna je tudi ustanovitev ministrstva, ki bi se ubadal zgolj s problemi urbanega transporta. Uvesti bi bilo treba parkirnino v središču Dublina, povečati subvencije za javne prevoznike in zgraditi moderne železniške povezave.

7.3.6 Prekinitev nacionalnega partnerstva

Partnerstvo 2000 se zavzema predvsem za večje rasti plač zaposlenih, saj so te v primerjavi z letnimi rastmi dobičkov 3 krat manjše. Vzroka za pritiske na sindikate tičita tudi v velikih zmanjšanjih korporativnih davčnih stopenj ter v spremenjeni razdelitvi nacionalnega dohodka v korist dobičkov. S pomočjo partnerstva je sindikatom uspelo v zadnjih letih dvigniti dohodke zaposlenih in zelo verjetno je, da bo Irska vztrajala na tem instrumentu vzpostavljanja socialnega ravnotežja.

7.4 Mikroekonomski problemi

7.4.1 Ozka paleta proizvodov in padec povpraševanja

Irska proizvodnja je skoncentrirana v nekaj panogah: pisarniška oprema, kemični izdelki, farmacevtska industrija. K pisarniški opremi spadajo računalniki in z njimi povezani proizvodi. Irske pojav recesije na področju računalništva nekoč v prihodnosti ne bi smel prizadeti, saj smo že povedali, da Irska ne izdeluje zgolj osebnih računalnikov, ampak tudi druge z računalniki povezane proizvode, ki jih uporabljajo podjetja iz različnih panog, zato je tveganje razpršeno.

Najpomembnejša je ugotovitev, da se prodaja računalnikov in z njimi povezanih proizvodov še dolgo ne bo občutno zmanjšala, saj se je informacijska era šele začela. Uporaba računalnikov še vedno ni stalnica v nerazvitih državah. Konkurenca znižuje stroške računalnikov in Irska odgovarja na izziv z uporabo visoko kvalificirane delovne sile, ki predstavlja njihovo komparativno prednost. Računalniki in z njimi povezani proizvodi predstavljajo celo 12% celotnega ameriškega kapitala in so tako pomembni kot železnice ob koncu 19. stoletja, ki so dale takrat močan zagon ameriškemu gospodarstvu (Guarino et al., 1995, str. 12).

7.4.2 Cene nepremičnin

Realni ekonomski faktorji, demografske spremembe in posledično premajhna ponudba so vzroki za astronomski dvig cen hiš in stanovanj na Irskem. Danes si nakup stanovanja ali hiše lahko privoščijo le najvišji irski sloji, saj je povprečna cena hiše v letu 1999 znašala

115.000 irskih funtov, v Dublinu pa celo 144.000. Nepremičninski problem se je povečal zaradi nepravilne vladne politike in predstavlja najvišjo oviro za nadaljnji ekonomski razvoj Irske. Glavne vzroke za nepremičninsko krizo mnogi vidijo v velikem povečanju delovnih mest, povečanju realnih dohodkov prebivalstva, dvigu števila prebivalcev, predvsem mladih, imigraciji, večjem številu in zgodnejšem nastanku gospodinjstev, nizkih obrestnih merah, radodarnem kreditiranju bank, paničnih nakupih, nizki inflaciji, ukinitvi davka na lastnino, pomanjkanju zemljišč na nekaterih območjih, zamudah v planiranju in velikem zmanjšanju ponudbe socialnih stanovanj v osemdesetih s strani vlade.

Na ponudbeni strani je vlada slabšala razmere s čudno politiko, ki je pomenila subvencioniranje bogatih ljudi. Ti so bili deležni davčnih olajšav za investicije v središčih mest in graditev vikendov (vil) ter olajšav pri davku na kapital. OECD je leta 1999 predlagal uvedbo davka na lastnino in plačilo davka na najemnine s strani lastnikov. Cene starih hiš v Dublinu so se v letu 1998 povečale za 42% in hiše v drugih irskih krajih za 37%. Problem so slabšali s svojo lakomnostjo tudi lastniki zemljišč in gradbeniki, ki so začutili priložnost za hitro obogatitev. Poleg tega pa je bila vzrok za dvig cen nepremičnin v Dublinu tudi slaba infrastruktura, ki je silila ljudi k bivanju čim bližje službi. Leta 1994 je bila povprečna cena hiše 4,3 krat višja od povprečnega letnega dohodka, leta 1998 pa že 6,4 krat oziroma 8,2 krat v Dublinu (Sweeney, 1999, str. 200).

Pomanjkanje nepremičnin je v prvi vrsti socialni problem, kar pomeni, da si mnogi ljudje ne morejo privoščiti lastnega doma. Štiri petine Ircev je lastnikov hiše ali stanovanja, desetina jih živi v socialnih stanovanjih, preostali pa so podpisniki najemniške pogodbe. Četrtnina lastnikov hiš ima majhne hipoteke na svojo nepremičnino. V letu 1999 je bila samo desetina od 45.000 zgrajenih stanovanj socialnih, čeprav je bilo predhodno leto kar 43.000 družin na čakalni listi. Leta 1987 je bilo na čakalni listi za socialna stanovanja le 18.000 družin. To pomeni, da so ljudje z nizkimi zaslužki prisiljeni živeti s svojimi sorodniki ali plačevati visoke najemnine za razpadajoča in drugače neprimerna stanovanja.

Vlada je v preteklosti z davčnimi spodbudami spodbujala ljudi, da so postajali lastniki svojih domov in jih odvracala od najemniškega načina reševanja stanovanjskega problema. Lastništvo nepremičnin je bilo zelo priljubljeno in je pomagalo tudi gradbeni industriji. Na današnje stanovanjsko krizo pa se vlada ni odzvala primerno, saj ni delovala v skladu z javnim interesom in preprečila redistribucijo bogastva k lastnikom zemljišč in lastnikom gradbenih podjetij.

Skrajna možnost za rešitev stanovanjskega problema je izvedba referendumu o zastarelem statusu privatne lastnine v irski ustavi. Vlada bi lahko brzdala povpraševanje z uvedbo davka na lastnino ali celo zgolj z dvigom nekaterih ekoloških prispevkov (voda, odpadki, zemljišča). Druga vladna varianta pa je ukinitvev stanovanjskih subvencij in začetek

izgradnje večjega števila socialnih namestitev. Za konec naj omenimo, da se stanovanjska kriza nekoliko razlikuje od problemov, ki smo jih obravnavali na začetku poglavja, saj se ne dotika le najrevnejših, ampak tudi srednjega in celo višjega sloja prebivalstva.

7.5 Analiza potencialnih nevarnosti

V tem poglavju sem obravnaval celo kopico potencialnih nevarnosti za Irsko, ki sem jih povzel predvsem od Sweeneya. Verjetnost za nastop nekaterih od naštetih nevarnosti je po mojem mnenju tako nizka, da ni omembe vredno, zato se bom osredotočil le na nekaj dejavnikov, ki bi v resnici lahko postali problem Irske v prihodnosti.

Na prvem mestu moram omeniti prekinitev nacionalnega konsenza, s katerim se je bolj površno pozabaval že Sweeney. Nacionalni konsenz je imel bistveno vlogo pri irskem preboju v zadnjih petnajstih letih in verjetno brez njega Irsko še zdaleč ne bi dosegala tako bleščečih rezultatov. Uresničitev prvega nacionalnega konsenza konec osemdesetih let časovno sovпада z oslabitvijo moči takrat vodilne irske stranke Fianna Fail, ki prvič po dolгих letih ni sama sestavljala vlado. Stvar je zelo indikativna in kaže na to, da se je oblast pripravljena pogajati in sprejemati kompromise šele, ko nima več glavne besede pri vsem in je primorana poslušati in predvsem upoštevati še kakšno drugo politično opcijo. Če oblast v določeni državi ni dovolj uravnotežena se tudi ljudem ne piše preveč dobro, saj kot po pravilu vodilna stranka ne upošteva družbenih interesov. Verjetno bo v prihodnosti na Irskem spet katera izmed strank premočno dobila volitve in bo samopašno opustila tradicijo ustvarjanja nacionalnega konsenza, ki je do sedaj prinesel Irski toliko dobrega. V tem slučaju se spet pojavlja nevarnost prevelikega državnega trošenja, ki bi obremenilo državni proračun, slabosti česar so Irci že spoznali konec sedemdesetih let. Ob opustitvi nacionalnega konsenza pa gospodarstvo spet izgubi kompas in je prepuščeno svojim improvizatorskim sposobnostim, ki pa lahko vodijo v pogubo predvsem v malih državah, ki se kot po pravilu poslužujejo nacionalnega konsenza.

Druga nevarnost, ki je nekateri ne jemljejo dovolj resno, je možnost začetka trenda selitev kapitala s Smaragdnege otoka v smeri nekaterih drugih davčnih rajev. Vsi vemo, da danes Irsko na veliko izigrava jasno napisana pravila glede višine korporativnih davkov, ki bi se naj harmonizirali znotraj enotnega evropskega trga. Irsko že nekaj časa močno jezi ostale države članice s tem svojim početjem, ki močno pritiskajo na povišanje irskih davčnih stopenj. Dogovorjeno je, da bo Irsko najkasneje do 2010 zvišala korporativne davčne stopnje in tako stopila v enakopraven položaj z drugimi državami članicami. Vprašanje je, kako se bodo v tem primeru obnašale tako opevane multinacionalke na Irskem, ki so pač v svojem bistvu naravnane v smer ustvarjanja čim višjega dobička. Če jim bo država Irsko pobrala preveč ustvarjenih dobičkov, se bodo morda odločile preseliti v kakšno davčno bolj prijazno državo, navkljub močnim irskim lobijem v ZDA. Ti isti lobiji morda

razmišljajo, kako so Irski zagotovili možnost dovolj dolgega učenja od visokotehnoloških ameriških podjetij. Zdaj pa je končno prišel čas, da se irsko gospodarstvo postavi na svoje noge in vrže v zobe mednarodni konkurenci domača podjetja, katerih segment pa je na Irskem kljub vsemu še vedno zelo šibak. Znano je namreč, da tuje multinacionalke vseskozi niso preveč zaupale sposobnostim menedžmentov v domačih podjetjih in praviloma dobavitelji tujih multinacionalk niso bila irska podjetja. Poleg tega multinacionalke ne bodo imela velikih problemov prestaviti obratov drugam, saj irska vlada kljub močnim prizadevanjem ni uspela privabiti na Irsko vitalnih funkcij multinacionalk, kot je na primer razvoj, ki so še vedno locirane zunaj Irske. Zatorej multinacionalke na Irskem niso odvisne od irskega znanja.

Tretji dejavnik, ki bi lahko vplival na razvoj irskega gospodarstva v prihodnosti, pa je zaprtje pipe, ki prinaša na Irsko enormne vsote sredstev iz evropskega proračuna. Irska je sicer še uspela izsiliti sredstva do leta 2006. Vsi vemo, da do teh sredstev že zdavnaj ni več upravičena, pa jih iz takšnih in drugačnih razlogov še vedno prejema. Irska je omenjena sredstva izjemno dobro izkoristila za posodobitev infrastrukture in telekomunikacij, ki so predpogoj za normalno delovanje vsakega gospodarstva. Brez omenjenih sredstev bo večje breme padlo na državni proračun, ki je zadnjih nekaj let beležil zgolj presežke. Tako bo ostalo premalo sredstev za nekatere vitalne dele družbe, ki so nujno potrebni za ustvarjanje ugodnih pogojev za gospodarstvo.

8 PRIMERJAVA IRSKEGA IN SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA

8.1 Uvod

V tem poglavju se bom dotaknil nekaterih najbolj perečih problemov v Sloveniji, ki bi se jih dalo izboljšati tudi z implementiranjem irskih rešitev. Končno bi Slovenija morala biti sposobna nacionalnega konsenza, za katerega pa politične razmere še trinajst let po osamosvojitvi niso zrele. Slovenci se skoraj panično bojimo tujih investicij v Sloveniji, ki ob pravilnem izboru multinacionalk lahko zelo pomaknejo gospodarstvo v zeleno smer. Predmet naše analize bo tudi nizka stopnja inovativnosti slovenskih podjetij ter način, kako ustvariti čimbolj ugodne pogoje za podjetništvo. Na koncu se bomo dotaknili še visoke stopnje brezposelnosti v Sloveniji, ki pa po ILO-vi metodi ne izgleda tako zastrašujoče.

8.2 Nacionalni konsenz

Irski razcvet se časovno ujema s pripravo prvega nacionalnega konsenza v tej državi, pri katerem so se glavne interesne skupine zedinile glede prioritet v irskem gospodarstvu. Naredili so dolgoročni plan razvoja irskega gospodarstva, saj so videli očiten zaostanek

Irske za razvitimi evropskimi državami.

Za Slovenijo bi bilo izjemnega pomena doseči dogovor med glavnimi interesnimi skupinami: vlado, delodajalci, sindikati. Celih trinajst let po osamosvojitvi vlada ni bila sposobna pripraviti jasne vizije razvoja slovenskega gospodarstva, čeprav bi bilo obdobje po osamosvojitvi zaradi izgube jugoslovanskih trgov idealno za nacionalni konsenz. Konsenz bi moral vsebovati področja oziroma panoge, ki bi jih Slovenija prioritetno razvijala in se osredotočila na nekaj najbolj zanimivih panog, po katerih bi Slovenija slovela po vsem svetu. Gospodarstvo je bilo v teh trinajstih letih v glavnem prepuščeno samemu sebi in svojim improvizacijskim sposobnostim. Vlada ni pravilno usmerila gospodarstva in stanje je posledica neaktivne politike slovenske vlade. Vlada je reševala predvsem že propadla podjetja, katerih reševanje ni koristilo nikomur, bilo pa je všečno širokim množicam, ki pričakujejo od oblasti naprežanje za ohranitev vsakega delovnega mesta. Vlada je bila vseskozi predvsem pragmatična in je prezirala vizije, zato ni imela odločnosti niti domišljije za ukrepanje. Irska in tudi Finska sta to zmogli: vsa sredstva sta vrgli v izobraževanje, v vzgojo množice inženirjev, v nastanek čim večjega števila podjetij, v vprego znanosti za njihove potrebe in v odločno pritegnitev tujih naložb. Slovenci pa smo osiromašili vrste inženirjev, v 15 letih zapravili 1,14 milijard evrov za tehnične raziskave brez najmanjšega vpliva na dodano vrednost (Kos, 2003, str.10). Vlada ni vlekla pravih potez, ker se ni razgledala po svetu. Ministri za šolstvo in znanost so bili vseskozi humanisti in ne tehniki, zato so bili nemočni. Zaradi nujnih ukrepov bi Slovenija sicer imela velik proračunski primanjkljaj, vendar bi ta danes že dal sadove.

Če bi dvignili dodano vrednost vsaj za pol razlike do Avstrije, bi imeli ob vstopu v EU maja 2004 dovolj denarja za šolstvo in zdravstvo. In potem se podjetja ne bi pripravljala na selitve v tujino. Podjetij je premalo, zato ni mogoče govoriti o odprtih sistemih združevanja. V podjetništvu še nimamo kritične mase, da bi delovali vzvodi za večjo sinergijo ob čim nižjih cenah. Načelo nizkih nabavnih cen zna uporabljati le Jankovič v svojem Mercatorjevem omrežju, ki deluje kot grozd. Zavlačevanje agresivnega uvajanja aktivne politike novega podjetništva je povzročilo ohranjanje zastarelih panog in hiranje šibkih samorastniških novih tehnoloških podjetij brez pomoči.

Odločujoči politiki živijo brez vzorov in pritiskov moderne industrije v enem svetu, razmišljajo pa v kategorijah drugega, iluzornega sveta. Uspelo nam je zmanjšati podjetništvo, tuj kapital pa smo odgnali. Zaradi volilnih točk vlada ni sprejemala ostrih ukrepov, ki ne bi bili vsem po godu in bi se osredotočili predvsem na rast perspektivnih, manjših podjetij iz visoko tehnoloških sektorjev, podjetja kot Tam, Slovenske železarne pa brez slabe vesti pustiti propasti. Ljudem bi bilo treba razložiti smotrnost reza v gospodarstvu, ki bi prinesel tudi mnoga odpuščanja, vendar bi se ta rez ob pravilnem vlaganju v perspektivne sektorje kmalu obrestoval. Seveda pa bi volivci težko verjeli vladi,

ki jo razjedajo mnoge korupcijske in druge afere, ki so nastale predvsem pri privatizaciji velikih državnih podjetij. Irska je vzoren primer, kako lahko z izbiro in subvencioniranjem perspektivnih sektorjev: kemična industrija, računalništvo, farmacija dosežeš hiter gospodarski razvoj. Slovenija se je v bivši državni tvorbi predvsem izgovarjala na ostale republike, ki bi naj onemogočale Sloveniji gospodarski preboj, danes pa se vidi, da so to le prazne besede, saj je Slovenija še vedno ob boku najmanj razvitim državam EU in ni zmanjšala razvojnega zaostanka za razvitimi državami. Celo nasprotno, prepad se je celo povečal.

Strankarske razprtije so vseskozi onemogočale trezen razgovor in doseg nacionalnega konsenza. Namesto s prihodnostjo in gospodarskimi izzivi so se stranke ukvarjale z bojem za to, kdo ima večje zasluge za mirno osamosvojitve. Nihče ni polagal pozornosti slabim gospodarskim kazalcem in šele v zadnjem času lahko v medijih zasledimo vedno več kritičnih razmišljanj, ki bi ljudem morala odpreti oči. Dejstvo je, da so vse majhne države naredile preboj z aktivno politiko vlade, ki gospodarstva ni pustila v zobeh nevidne roke trga. Naštejemo lahko azijske tigre, Finsko, Irsko, Dansko.

8.3 Neposredne tuje investicije

Druga značilnost, ki je Irsko dvignila v višave, so neposredne tuje investicije, predvsem ameriških multinacionalk, ki so na Irskem začutile priložnost za ustvarjanje dobičkov. Tudi Slovenija bi morala razmisliti o aktivnem privabljanju tujih investicij, s čimer bi tudi Slovenci prišli do sodobnih znanj na področju trženja, distribucije in inovativnosti. Tuje korporacije zgolj prevzemajo naša podjetja, težko pa jih je prepričati v neposredne naložbe. Ovire tičijo predvsem v davčnih stopnjah na dobiček (25%), ki so višje kot v nekaterih drugih državah. Tudi naš šolski sistem je očitno potreben korenite reforme, saj tujci ne zaupajo našim izobraženim ljudem, verjetno razmišljajoč o premalo sodobnih znanjih, ki jih posedujejo naši zaposleni.

Multinacionalke na Irskem so zaposlovale Irce tudi na najvišja menedžerska mesta in od tam se je znanje prelilo tudi v domača podjetja. Očitno naši menedžerji niso sposobni sami napraviti nujno potrebnega preboja in ustvarjati nova delovna mesta, predvsem z rastjo podjetij. V Sloveniji lahko na prste ene roke preštejemo uspešna podjetja, ki niso bila uspešna že v prejšnjem sistemu in so zabeležila omembe vredno rast po osamosvojitvi. Paradni konji slovenskega gospodarstva ostajajo Pivovarna Laško in Union, Krka, Lek, Gorenje, vse po vrsti podjetja, ki so nekaj pomenila že v bivši Jugoslaviji (Juranič, 2000, str. 22).

Resnici na ljubo je potrebno poudariti tudi vzrok za tako enormne ameriške naložbe na Irskem, ki jih Slovenija nikdar ne bo deležna. Gre za močan irski lobi v ZDA, ki je

podobno kot židovski v Izraelu, pomagal matični državi v najbolj kriznih trenutkih. Slovenci se še vedno bojimo vdora tujcev in jih onemogočamo na vsakem koraku z neverjetnimi birokratskimi zapleti, ki že ob samem začetku odvrnejo tujo korporacijo od vlaganja v Sloveniji. Če bi bili Slovenci nekoliko bolj fleksibilni pri določanju davčne stopnje na dobiček, bi mnoge multinacionalke začutile priložnost za zaslužek in postavile svoje obrate v Sloveniji ter s tem pripomogle k ustvarjanju novih delovnih mest, saj je v Sloveniji že nekaj časa brezposelnost hud problem. Stopnja brezposelnosti v Sloveniji je v letu 2002 znašala 11,6%, kar je v primerjavi z ostalimi razvitimi državami občutno preveč (Bilten Banke Slovenije, 2003, str. 93).

8.4 Neinovativnost slovenskih podjetij

Tretja rak rana slovenskega gospodarstva je neinovativnost slovenskih podjetij. Vse od osamosvojitve dalje se v Sloveniji posvečamo privatizaciji in družbenim reformam, ki pa niso prinesle zelenih učinkov na povečanje življenjskega standarda ljudi. Ob relativno visokem zaostanku za najbolj razvitimi državami predstavljajo triodstotne letne stopnje rasti slovenskega gospodarstva velik neuspeh (Jaklič, 2003, str. 8). Družba lahko napreduje le z inovativnostjo njenih podjetij, pri nas pa padajoči delež inovativnih podjetij kaže, da smo v tranziciji ohranili preveč starih in ustvarili nove rigidnosti, ki onemogočajo hitrejši razvoj.

Inovativnost družbe opredeljujemo z njeno sposobnostjo komercializacije izumov, ki predstavljajo temeljne nove ideje, tehnologije, proizvode, stroje in procese. Mnogo izumov v času svojega nastanka ni izgledalo komercialno zanimivih. Tako se pravnikom pri Bell Laboratories ni zdelo vredno s patentom zaščititi laserske tehnologije, ki se danes na njihovo nesrečo uporablja pri meritvah, navigaciji, kemičnih raziskavah, v medicini, telekomunikacijah itd. Temeljni izziv inovativnosti ni v pomanjkanju izumov, ki so pogosto v začetni fazi prosto na razpolago, temveč v sposobnosti njihove komercializacije, kar pa ni tehnološki, ampak organizacijski izziv. Ljudje smo tisti, ki zavirajo hitrejši razvoj, saj je naša sposobnost sprejemanja novosti omejena tako v tržnem kot v organizacijskem smislu. Slovenija kot majhna država je v smislu komercializacije izumov sicer v slabšem položaju, ker bo težko dosegla takšno tržno moč, da bi kreirala nove trge oziroma spodbudila novo povpraševanje. Vendar pa je v svetu poznan primer manjših podjetij na Danskem, ki kljub omejenim finančnim in človeškim virom ter delovanju v nizko tehnoloških sektorjih, ohranjajo stabilno postopno tehnološko inovativnost ter visoko raven inovativnosti v procesih, storitvah, organizaciji in poslovnih modelih.

Naš privatizacijski proces torej po pričakovanju ni prinesel potrebne endogene dinamike, ki bi poleg mednarodne konkurenčnosti spodbujala k inovativnosti in večji uspešnosti podjetij. Nekateri menedžerji pri nas se še vedno pretirano ukvarjajo z lastninjenjem svojih

podjetij, niso pa sprejeli odgovornosti za uresničevanje ambiciozno zastavljenih ciljev. V opozorilo so jim lahko nemška srednje velika podjetja, ki zaradi zmanjšane inovativnosti, ki je tudi posledica starosti lastnikov, težav z nasledstvom in težav pri prehodu na profesionalni menedžment, le stežka tekmujejo s stroškovno konkurenčnejšimi podjetji z vzhoda. Večja nemška podjetja pa so zaradi gospodarske recesije izgubila tradicionalno romantični odnos do svojih nemških dobaviteljev.

Pri nas so mnogi starejši menedžerji, ki niti nimajo ustrezne izobrazbe (učenje marksistične teorije) oziroma znanja za vodenje podjetij v tržnem gospodarstvu, preko privatizacije ohranili svojo nedotakljivost, predvsem z nakupom lastniških deležev podjetij in s prestola jih lahko vrže le propad podjetja. Mnoga slovenska podjetja so pričela delovati kot nekakšna družinska podjetja z vsemi prednostmi in iracionalnostmi, kot dajanje prednosti družinskim članom pred profesionalnim menedžmentom.

Težko bi rekli, da slovenska podjetja že v socializmu niso sledila postopnemu tehnološkemu razvoju, mnogo teže pa bi med slovenskimi podjetji našli inovativne poslovne modele, ki so obenem tudi mednarodno konkurenčni. Slovenski menedžerji bodo preko tujih izkušenj morali spoznati smisel strateškega vodenja in nadzora ter ustreznega ravnanja z ljudmi, ki so bistvo profesionalnega menedžmenta, in edini preko inovativnosti prinašajo dolgoročno konkurenčnost. Zadovoljenost in nedotakljivost tistih, ki so v naši družbi poklicani za inovativnost in razvoj, je precejšnja tudi na drugih ravneh. Dogajanja okoli borze so pomembni skupini mlajših menedžerjev omogočila, da so postali rentniki in posledično nemotivirani za delo. Tudi univerze in raziskovalni inštituti se vedno bolj zapirajo vase in ne sprejemajo komercializacije njihove dejavnosti.

Seveda vse ni tako črno, saj tudi v Sloveniji obstajajo nekateri menedžerji, ki v svojih podjetjih vestno skrbijo za strateški razvoj in ne razmišljajo zgolj o lastni materialni obogatitvi. Tudi na slovenskih univerzah so vse bolj glasni profesorji, ki s študenti želijo ustanavljati podjetja. Dogajanje na Inštitutu Jožef Štefan pa kaže, da gre za izbruh že dalj časa tlečega spora med tistimi, ki so sposobni komercializacije, in tistimi, ki so sposobni preživeti le s pomočjo slovenske države.

8.5 (Ne)ustvarjanje ugodne podjetniške klime

Četrty pomemben razlog za uspešen razvoj podjetništva, ki je temelj vsakega uspešnega gospodarstva, je v ustvarjanju ugodne podjetniške klime. Slovenija ima najvišjo stopnjo prispevkov za socialno varnost zaposlenih, za podjetja pa je ista stopnja dvakrat višja kot na Danskem ali v Švici. Visoki realni davki odvrčajo ljudi od podjetništva dvakrat bolj kot na Švedskem, Finskem ali v Avstriji (Kos, 2003, str. 10). Slovenska birokracija zavira razvoj poslovnosti, vlada ne prilagaja svoje politike spremembam v ekonomskem okolju,

pravni okviri pa so močno škodljivi za konkurenčnost. Spomnimo se samo plačilne nediscipline, ki ustvarja nenormalne pogoje za podjetništvo.

Menedžment se zaradi takšnih pogojev vedno pogosteje odloča za izseljevanje podjetij. Pri tem ga spodbujajo pritiski zaradi zahtev po povišanju plač, ki izvirajo od sindikatov, ki mnogokrat niso sposobni uvideti zagat s katerimi se srečuje menedžment. Zaradi teh pritiskov se plače povečujejo in porabijo že preko tri četrtine ustvarjene dodane vrednosti, tako da ne ostane dovolj za amortizacijo, da o presežku niti ne govorimo (Stopar, 1999, str. 14).

8.6 Brezposelnost

Brezposelnost je bila skozi celotno obdobje po osamosvojitvi velik problem za slovensko gospodarstvo, njena stopnja pa je dosegala mnogo višje vrednosti kot v razvitih evropskih državah. Po metodologiji ILO stvari še niso bile tako alarmantne in stopnja brezposelnosti po tej metodologiji je bila bistveno nižja od registrirane brezposelnosti. Razlogi za takšne razlike med obema metodologijama tičijo predvsem v: veliki razširjenosti pogodbenega dela in neplačanega dela pomagajočih družinskih članov, sivi ekonomiji, v visokem deležu dolgotrajno brezposelnih, starejših in brez poklicne izobrazbe, ki so pasivni in v primeru starejših čakajo na izpolnitev pogojev za upokožitev.

Kljub zniževanju števila brezposelnih in širitvi programov aktivne politike zaposlovanja se strukturni problemi brezposelnosti ne zmanjšujejo. Brezposelnost v Sloveniji ima pretežno strukturno naravo. Strukturni vidiki brezposelnosti se nanašajo na izobrazbena, poklicna in regionalna neskladja, zaostruje pa jih problem dolgotrajne brezposelnosti in velike brezposelnosti v starostnih skupinah 40-55 let. Delež starejših brezposelnih se povečuje, strukturni delež dolgotrajno brezposelnih pa presega 65,2%. Delež brezposelnih brez izobrazbe ostaja na visoki ravni. Dolgotrajna brezposelnost zmanjšuje vrednost človeškega kapitala, saj znanja in sposobnosti, ki jih ne obnavljamo in posodablamo, zastarijo. Z naraščanjem trajanja brezposelnosti se zato zmanjšujejo možnosti brezposelnih za ponovno zaposlitev. Dolgotrajni brezposelni sčasoma postajajo vse težje zaposljivi, brezposelnost pa preprosto začne ohranjati sama sebe.

Kaj storiti, da bi se brezposelnost v Sloveniji zmanjšala? Izvajati je treba začeti programe za zmanjšanje brezposelnosti, ki zajemajo prekvalifikacije starejših, težje zaposljivih ljudi. Morda je v Sloveniji tudi socialni čut nekoliko preveč izostren, saj je drugače težko razumeti čakanje starejših ljudi na upokožitev, brez vložitve kakršnegakoli npora za ponovno pridobitev zaposlitve. Slovenci sami ne uspemo dovolj hitro ustvarjati novih, dobro plačanih delovnih mest, zato smo že omenjali privabljanje tujih investicij. Tudi ljudje še vedno živijo ujeti v socialistična prepričanja in se niso pripravljene preseliti iz

svojega varnega, domačega okolja, ki pa na žalost ne nudi zaposlitve (Državni razvojni program, 2001, str. 54).

8.7 Neenakomeren regionalni razvoj

Razlika med ekonomskim standardom med podeželskimi in urbanimi področji je očitna. Dostopni ekonomski indikatorji kažejo slabo stanje podeželskih področij. Ekonomska infrastruktura je večinoma v urbanih predelih. Področja, kjer je ekonomski razvoj nad nacionalnim povprečjem, so bolj ali manj omejena na centralni del države. Ekonomski upad podeželskih področij gre pripisati visokemu deležu kmečkega prebivalstva.

Že konec osemdesetih let se je začel v Sloveniji izvajati Program celostnega razvoja podeželja in obnove vasi. Ta program je spodbujal samoiniciativnost lokalnih skupnosti in predvideval aktiviranje razvojnih potencialov. Ljudje na podeželju vse prevečkrat čakajo na pomoč iz prestolnice, ki pa je ni. Manjka entuziastov na področju občinskega menedžmenta, ki bi spravili stvari v pogon in prisilili ljudi k samoiniciativnosti. Tudi Irska pozna problem prevelike centralizacije države, ki na dolgi rok prinese mnoge probleme. Trenutno sta na Irskem najbolj pereča problema previsokih cen nepremičnin v Dublinu, ki se duši od navala delovne sile ter dublinski prometni kaos, ki pobere dobršen del irskega bruto domačega proizvoda. Na Irskem je zazvonil alarm in danes se skuša spodbuditi podeželske grofije k bolj ustvarjalnim rešitvam na področju vodenja lokalnih skupnosti. John Higgins je recimo sprejel mnogo radikalnih odločitev in prebudil mesto Kiltimagh na zahodnem delu Irske. Znan je njegov ukrep najemanja na pol propadlih stavb, ki so jih najprej obnovili, potem pa ponudili svežemu kapitalu brezplačno v uporabo, da je lahko prebrodil začetno poslovno krizo. Higgins je tudi korenito obnovil mesto in mu nadel spet tradicionalen videz, z namenom izkoriščanja mesta v turistične namene. Tudi v Sloveniji bi se lahko podeželske skupnosti bolj osredotočile na turizem, predvsem pa bi morala uspravna občinska vodstva ponuditi roko svežim, perspektivnim poslovnim idejam. Namesto tega pa se slovensko podeželje utaplja v nadpovprečni brezposelnosti in vsesplošnem sivilu, ki mu ni videti konca (Državni razvojni program, 2001, str. 35).

9 SKLEP

Namen tega diplomskega dela se skriva v proučitvi enega največjih gospodarskih čudežev v zgodovini, saj je Irska v zadnjih petnajstih letih naredila neverjeten preboj. Tudi Slovenija si želi uvrstitve v krog najbogatejših in najrazvitejših držav z visokim življenjskim standardom prebivalcev, zato si lahko Slovenija vzame Irsko za zgled.

Irska je skozi celotno zgodovino trpela zaradi revščine in gospodarske nerazvitosti, ki sta

bili vzrok za velike emigracije Ircev, ki so poskušali srečo poiskati predvsem v ZDA in Veliki Britaniji. Šele v šestdesetih letih prejšnjega stoletja se Irska odpre in začne privabljati v državo tuje investitorje, kar se je takoj poznalo na ekonomskih kazalcih. Še bolj radikalne ukrepe pa Irci začnejo sprejemati ob koncu osemdesetih let. Irci so uvideli, da brez nacionalnega konsenza in določitve prioritet gospodarstva ni gospodarskega razvoja. Še bolj intenzivno so začeli privabljati tuje neposredne investitorje in učinkovito izrabili sredstva iz evropskih skladov. Vlada je poskrbela za fiskalno reformo, ki je močno znižala javni dolg, in za učinkovito industrijsko politiko. Irci so napravili nekaj institucionalnih sprememb in dajali večji poudarek konkurenčnosti države in podjetij. Z odprtimi rokami so sprejeli nove oblike dela in izobraževali svojo delovno silo, ki je danes ena najbolj izobraženih na svetu, saj med mladimi skorajda ni več ljudi brez dokončane vsaj srednje šole. Irska je v zadnjih petnajstih letih beležila najvišje stopnje gospodarske rasti na svetu, čeprav je večina držav čutila recesijo. Irska je močno zmanjšala brezposelnost in se danes nahaja blizu točke polne zaposlenosti. Tudi inflacija je ena najnižjih v Evropi in proračunska blagajna vsako leto beleži presežke. Vse to se je poznalo na dvigu življenjskega standarda Ircev in danes na Irskem opažajo veliko imigracijo ljudi iz vseh koncev sveta. Sliko o Irski kazi le nekaj značilnosti, kot velik delež revnih prebivalcev, ki je nerazumljiv glede na irske stopnje gospodarske rasti v zadnjih letih in je posledica predvsem dolgoročne brezposelnosti, ki je Ircem nikakor ne uspe znižati. Irska tudi potrebuje reformo davčnega sistema, ki je trenutno preveč nepravilna in favorizira bogatejše sloje. Obstaja pa še en problem Irske, ki lahko zavre gospodarski razvoj, če ne bo pravočasno saniran, in to so visoke cene nepremičnin.

Napovedi za prihodnost so za Irsko zelo ugodne in gospodarski razcvet naj bi se nadaljeval še nekaj časa, kar pa ne bi mogli reči za Slovenijo, ki hrepeni po korenitih spremembah za boljši jutri vseh Slovencev. Slovenija bi čimprej morala izdelati nacionalni sporazum, ki bi izbral panoge, ki bi se jim Slovenija morala v prihodnosti posvetiti bolj kot ostalim, saj je naša država premajhna za doseganje vrhunskih rezultatov na vseh področjih. Vlada bo morala ustvariti boljšo podjetniško klimo, ki bi spodbujala razvoj perspektivnih podjetij in ustvarjanje delovnih mest, saj v Sloveniji nismo napravili veliko za odpravo visoke brezposelnosti. Treba se bo osvoboditi strahu pred tujci, ker edino oni lahko Slovenijo s prenosom sodobnih znanj premaknejo iz mrtve točke. Bolj se bo treba začeti posvečati inovativnosti naših podjetij, ki na dolgi rok prinaša uspehe. Ker je Slovenija sorazmerno nerazvita država v krogu sedanjih članic EU, bo prejela tudi velike vsote sredstev iz evropskih skladov, ki jih je potrebno pametno naložiti, kot je storila Irska.

Vstop Slovenije v Evropsko unijo se velikokrat povezuje s strahom, da bi se Slovenija znotraj Unije izgubila in ne bi imela možnosti izražanja svojih interesov in prepričanj. Vendar Irska dokazuje, da identiteta majhne države v Evropski uniji ni ogrožena. Celo nasprotno, v kontekstu sodobnega sveta Evropa zagotavlja prostor, v katerem se lahko v

konstruktivni soodvisnosti narodi lažje in boljše razvijajo. Evropske organizacije in sama Evropska unija pozitivno vplivajo na majhne države, ker ne dovolijo, da jih valovi ponesejo vsakokrat, ko je zunaj nevihta. Zato sam vidim Evropsko unijo kot veliko priložnost Slovenije, da nam ta s svojim zgledom odpre oči in da kljub velikemu razvojnemu zaostanku in velikim zamudam pri pomembnih reformah tudi Slovenija končno učinkovito stopi na pot sodobnega gospodarskega razvoja.

10 LITERATURA

1. Appleyard R.D., Field A.J.: International Economics. Boston MA: Irwin, 1992. 287 str.
2. Avšič Vera: Kaltski tiger je spreten lovec. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2002, 8, str. 67.
3. Borovac Vanja: Irska zgodba o uspehu. Raziskovalec; raziskovalno-inovacijske politike, Ljubljana, XXVIII (1998), 2, str. 44-47.
4. Burke E. Andrew: Enterprise and the Irish Economy. Dublin: Oak Tree Press, 1995. 288 str.
5. Debevec Mateja: Vpliv strukturnih in kohezijskih skladov na gospodarski razvoj Irske. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 49 str., 9 str. pril.
6. Filipčič Tjaša: Kako je vključitev Irske v EU vplivala na njen gospodarski razvoj. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 46 str.
7. Fynes Brian, Ennis Sean: Competing from the Periphery. London: The Dryden Press, 1997. 547 str.
8. Guarino John et al.: Country note on Ireland. The European Case Clearing House: Cranfield University, 1995. 14 str.
9. Higgins John: The Kiltimagh Renewal. Dublin: Oak Tree Press, 1996. 195 str.
10. Jaklič Marko: Svete krave neinovativnosti. Delo, Ljubljana, 22.11.2003, str. 10.
11. Jurančič Iztok: Primerjave: Irska rast štirikrat hitrejša od EU. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2000, str. 22.
12. Kennedy Kieran: Reflections on the Process of Irish Economic Growth. Symposium on Economic Growth in Ireland: Where has it come from, where is it going. [URL: <http://www.ssi.ie/journals/00-01/symposium.pdf>], 17.12.2003.
13. Kennedy K.A. et al.: The Economic Development of Ireland in the Twentieth Century. London: Routledge, 1989. 356 str.
14. Kos Marko: Lažnivi preroki. Delo, Ljubljana, 27.12.2003, str. 25.
15. Kos Marko: Paradoks izseljevanja podjetij. Delo, Ljubljana, 22.11.2003, str. 10.
16. Stopar Andrej: Keltski tiger ponuja zglede, ki bi jih lahko uporabila tudi Slovenija. Delo, Ljubljana, 13.10.1999, str. 14.
17. Sweeney Paul: The Celtic Tiger. Second Edition. Dublin: Oak Tree Press, 1999. 263 str.
18. Škrubej Janez: Analiza zunanje trgovine Irske. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 52 str.
19. Teichova Alice, Matis Herbert, Patek Jaroslav: Economic Change and the National Question in Twentieth-Century Europe. Cambridge: University Press, 2000. 433 str.
20. Toniolo Gianni, Crafts Nicholas: Economic Growth in Europe since 1945. Prva izdaja. Cambridge: University Press, 1996. 600 str.

11 VIRI

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 12 (2003), 11, 125 str.
2. CIA World Factbook; Index Mundi. [URL: <http://www.indexmundi.com/slovenia>], 18.12.2003.
3. CIA World Factbook; Index Mundi. [URL: <http://www.indexmundi.com/ireland>], 18.12.2003.
4. Državni razvojni program 2001-2006. Ljubljana: Agencija RS za regionalni razvoj, 2001. 233 str.
5. European Economy. Bruselj: European Commission, 1998. 257 str.
6. Factiva; Economist Intelligence Unit-ViewsWire; [URL: <http://global.factiva.com/en/arch/print> results.asp], 19.12.2003.
7. IDA Ireland. [URL: <http://www.idaireland.com/facts/vitalstats.asp>]
8. IDA Ireland; Why Ireland. [URL: <http://www.ida.ie/whyirelandtaxationa.asp>], 20.12.2003.
9. IDA Ireland; Quick Facts. [URL: <http://www.ida.ie/facts/quickfacts.asp>], 20.12.2003.
10. IDA Ireland; Vital Statistics [URL: <http://www.ida.ie/news/pdf/vitalstatdec03.pdf>], 21.12.2003
11. International Financial Statistics Yearbook 2002, Washington D.C.: International Monetary Fund, 2002, 1122 str.
12. The World Competitiveness Yearbook 2002, Lausanne: International Institute for Management Development (IMD), 2002. 500 str.